

The background of the slide is a photograph of the United States Capitol building in Washington, D.C., taken at sunset. The sky is a mix of orange, yellow, and dark purple, with wispy clouds. The Capitol building is silhouetted against the bright horizon, with its iconic dome clearly visible. The foreground is dark, showing some trees and the outlines of other buildings.

Εισαγωγή στη Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση

Καθηγητής Ιωάννης Θ. Μάζης

Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών

Μέρος 1^ο

Διεθνείς Σχέσεις

Διεθνείς Σχέσεις

- Οι Διεθνείς Σχέσεις αναφέρονται ως αντικείμενο στην αλληλεπίδραση των μονάδων της διεθνούς πολιτικής: Κράτη και Διεθνείς Θεσμοί
- Το πεδίο των Διεθνών Σχέσεων αναπτύχθηκε μετά το πέρας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου
- Βασίζεται στην Πολιτική Επιστήμη αλλά το υπόβαθρό του αγγίζει, επίσης το Διεθνές Δίκαιο και τη Διπλωματική Ιστορία
- Οι Διεθνείς Σχέσεις διαγιγνώσκουν τα διεθνή φαινόμενα και επιχειρούν να αναλύσουν τα αίτια και να ερμηνεύσουν τα αιτιατά.
- Εξετάζουν ποικίλα θέματα της Διεθνούς Πολιτικής και κυρίως ερμηνεύουν τα αίτια πολέμου

Κύριες παραδοχές των Διεθνών Σχέσεων

- Η εθνική κυριαρχία ως χαρακτηριστικό του κράτους: Επιβίωση εις βάρος άλλων δρώντων
- Διεθνές σύστημα: Η αλληλεπίδραση των συλλογικοτήτων συγκροτούμενων πολιτικά εντός συγκεκριμένων γεωγραφικών ορίων και μη ενταγμένων υπό τον έλεγχο οιασδήποτε ρυθμιστικής αρχής. Τεκμαίρονται ως αυτονομημένες, όπως και η λειτουργία τους
- Ασφάλεια, ελευθερία, τάξη, δικαιοσύνη και ευημερία: Κύριες αξίες ενός Διεθνούς Συστήματος
- Ρεαλισμός, Φιλελευθερισμός, Διεθνής Κοινωνία, Διεθνής Πολιτική Οικονομία: Οι κύριες κοσμοθεωρητικές τάσεις στην τάση των Διεθνών Σχέσεων

Κύριες έννοιες των Διεθνών Σχέσεων

- Δίλημμα ασφαλείας: Τα κράτη παράγουν και καταναλώνουν ασφάλεια, αλλά επίσης συνιστούν απειλή προς την ασφάλεια των ανθρώπων
- Μεσαιωνική ισχύς: Μέθοδος οργάνωσης της πολιτικής μέσω διαμοιρασμού της ισχύος σε ενδοπεριφερειακά κέντρα
- Ισχύς σύγχρονου κράτους: Τρόπος πολιτικής συγκρότησης μέσω εστίασης στην ισχύ
- Ηγεμονία: Η άσκηση επιρροής και ισχύος από μια κυρίαρχη δύναμη επί άλλων κρατών
- Ισορροπία δυνάμεων: Κατάσταση εναρμονισμού της κατανομής της ισχύος, κατά την οποία η ισχύς του κράτους (ή μιας ομάδας κρατών) εξισορροπείται από την ισχύ άλλων κρατών

Εξέλιξη των Διεθνών Σχέσεων

Διακριτές φάσεις, χαρακτηριζόμενες από ένα κεντρικό επιχείρημα μεταξύ των ειδικών του πεδίου των Διεθνών Σχέσεων:

- 1^η Μεγάλη Συζήτηση: Ουτοπικός Φιλελευθερισμός Vs Πολιτικός Ρεαλισμός
- 2^η Μεγάλη Συζήτηση: Παραδοσιακή Προσέγγιση Vs Συμπεριφορισμός
- 3^η Μεγάλη Συζήτηση: Νεορεαλισμός-Νεοφιλελευθερισμός Vs Νεομαρξισμός
- 4^η Μεγάλη Συζήτηση: Εδραίες Παραδόσεις Vs Εναλλακτικές Προσεγγίσεις

1^η Μεγάλη Συζήτηση: Ρεαλισμός

- Τα κράτη είναι οι πλέον σημαντικοί δρώντες στο Διεθνές Σύστημα
- Για τα κράτη, η ασφάλεια είναι κεντρική προτεραιότητα
- Το ύψιστο εθνικό συμφέρον είναι η επιβίωση
- Τα κράτη μεγιστοποιούν την ισχύ τους προκειμένου να διασφαλίσουν την επιβίωσή τους και να προωθήσουν άλλα επιμέρους συμφέροντα
- Οι διεθνείς θεσμοί και το διεθνές δίκαιο είναι εξαρτημένες μεταβλητές της ισχύος
- Ο πόλεμος εξακολουθεί να είναι μέσο πολιτικής

1^η Μεγάλη Συζήτηση: Ουτοπικός Φιλελευθερισμός

- Ο άνθρωπος δεν είναι κατ' ανάγκη κακός
- Συλλογικά εκτιμώμενες προτεραιότητες και κανονικότητες ρυθμίζουν την κρατική συμπεριφορά
- Το κράτος δεν είναι μια μονάδα δράσης: Ενυπάρχουν πολλές παράμετροι εντός αυτού (βλ. γραφειοκρατία, πολιτικό σύστημα)
- Τα κράτη δεν είναι αναπόδραστα ορθολογικά
- Διεθνές Δίκαιο: Σημαντικό στις σχέσεις μεταξύ των κρατών
- Εθνικό Συμφέρον: Οικονομία και Κοινωνική Ευημερία
- Οι διεθνείς θεσμοί είναι αποτέλεσμα διακρατικής συνεργασίας

Οι ρεαλιστές επικράτησαν

Ο Woodrow Wilson απευθύνει στο Κογκρέσο την ομιλία του για τα «14 Σημεία»: 8 Ιανουαρίου 2018

2^η Μεγάλη Συζήτηση

- Οι παραδοσιακές προσεγγίσεις επιχειρούν να κατανοήσουν τις κοινωνικές σχέσεις, εντός των οποίων αξίες, όπως τάξη, ελευθερία και δικαιοσύνη ενέχουν κεντρικό ρόλο.
- Κανόνες, κριτική ικανότητα, γνώση της ιστορίας, ειρήνη και εσωτερική γνώση ενέχουν ιδιαίτερη σημασία.
- Ο συμπεριφορισμός έδωσε έμφαση στην ερμηνεία.
- Ταξινόμηση, μέτρηση και ερμηνεία των σχέσεων μέσω συγκρότησης γενικών «νομών».
- Βασίζεται σε παραδοχές, συλλογή δεδομένων, επιστημονική γνώση, αποστειρωμένη μελέτη και πόλεμο.

Αμφότερες οι προσεγγίσεις χρησιμοποιούνται εξίσου στις Διεθνείς Σχέσεις

(Jackson & Sorensen, 2003, pp. 62-108)

Οι συμπεριφοριστές προηγήθηκαν. Όμως, η διαμάχη έληξε χωρίς νικητή

3^η Μεγάλη Συζήτηση

- Εστίαση στη Διεθνή Πολιτική Οικονομία
- Δημιουργία μιας περίπλοκης κατάστασης εντός της επιστήμης των Διεθνών Σχέσεων όσον αυτή επεκτείνει τους ορίζοντές της σε ερευνητικά πεδία όπως οικονομικά ζητήματα και προβλήματα των χωρών του Τρίτου Κόσμου
- Ο Νεοφιλευθερισμός επικεντρώνεται στους θεσμούς και στην αλληλεξάρτηση
- Τουναντίον, ο Νεορεαλισμός επικεντρώνεται στο διπολισμό και στη σύρραξη
- Ο Νεομαρξισμός επικεντρώνεται στο καπιταλιστικό διεθνές σύστημα, στην εξάρτηση και στην ανάπτυξη. Επιτίθεται κατά των εδραίων θέσεων του ρεαλισμού-νεορεαλισμού και του φιλελευθερισμού-νεοφιλελευθερισμού.

Αυτή η διαμάχη έληξε χωρίς νικητή και διαρκεί μεταξύ των αναλυτών της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας.

(Jackson & Sorensen, 2003, pp. 62-108)

4^η Μεγάλη Συζήτηση

- Εναλλακτικές αντί των παραδοσιακών προσεγγίσεων.
- Το εν λόγω επιχείρημα θέτει επί τάπητος: α) μεθοδολογικά ζητήματα – πως προσεγγίζεται ένα θέμα και β) ζητήματα ουσίας – ποια ζητήματα πρέπει να θεωρούνται ως τα πλέον σημαίνοντα.
- Οι εν λόγω προσεγγίσεις απορρίπτουν τα ευρήματα του Νεορεαλισμού και του Νεοφιλελευθερισμού.

Σήμερα, η 4^η Μεγάλη Συζήτηση ευρίσκεται εν εξελίξει.

Διεθνείς Σχέσεις και Μεθοδολογία

- Οι μελετητές, εκτός από ελάχιστες φορές κατά τις οποίες συμφωνούν επί λειτουργικών εννοιών, συνήθως δε διαθέτουν συγκρίσιμα δεδομένα. Επί της ουσίας, υποστηρίζουν ένθερμα τη σχολή σκέψης τους, η οποία δεν αποτελεί επιστημονική μέθοδο ούτε κοινή βάση αναφορικά με βασικές παραδοχές του πεδίου.
- Παρατηρείται έλλειψη επιστημονικής προσήλωσης και ως εκ τούτου, αδυναμία ανάπτυξης ενός κοινού επιστημονικού πλαισίου.
- Ουδεμία σχολή σκέψης προχωρά σε μια κοινή προσπάθεια ανάπτυξης μιας νέας κοινής βάσης εδραζόμενη επί μιας συντεταγμένης επιστημονικής επιχειρηματολογίας.

Διεθνείς Σχέσεις και Μεθοδολογία

- Το πεδίο των Διεθνών Σχέσεων συναποτελείται από θεωρίες με πολλαπλά αντικείμενα, τα οποία διασυνδέονται μεταξύ τους.
- Η πλέον σημαίνουσα πτυχή είναι η ικανότητα πρόβλεψης επί ενός ζητήματος διεθνούς πολιτικής, το οποίο δεν έχει πρότερα αναλυθεί.
- Αποτυχία ανάπτυξης μιας Γενικής Θεωρίας Διεθνών Σχέσεων ή τουλάχιστον ενός Παραδείγματος, αποδεκτού από την επιστημονική κοινότητα.

Μέρος 2^ο Επιστημολογία και Γεωπολιτική

Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση: Επιστημολογία

- Ο Ιωάννης Μάζης έχει καταδείξει ότι δεν υφίσταται μεθοδολογία περί της ανάλυσης της ισχύος υπό τη χωρική διάσταση.
- Η Γεωγραφία και συγκεκριμένα η Οικονομική Γεωγραφία συνιστούν το επιστημονικό υπόβαθρο της Γεωπολιτικής.
- Η Γεωπολιτική ως μέθοδος ανάλυσης.
- Συνοπτικός ορισμός της Γεωπολιτικής κατά τον Ιωάννη Μάζη: «Η Γεωπολιτική αποτελεί γεωγραφική αναλυτική μέθοδος, η οποία μελετά, προβλέπει και περιγράφει την ανακατανομή ισχύος επί του πλανήτη».

Το νέο-θετικιστικό πλαίσιο της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης

- Εντός του συγκεκριμένου πλαισίου, η επιστήμη συνδέεται με την παραγωγή έγκυρης γνώσης, ενόσω βασίζεται επί εμπειρικών, παρατηρήσιμων και μετρήσιμων δεδομένων, προκειμένου να εξάγει υποθέσεις, να εγκαθιδρύσει ερμηνευτικούς μηχανισμούς και να συνθέσει αλγορίθμους δυνάμενους να προβλέψουν.
- Οι τρεις σημαντικότεροι θεωρητικοί επί και πέραν του νεοθετικισμού είναι οι εξής: Karl Popper, Thomas Kuhn και Imre Lakatos.

Thomas Kuhn

Thomas Kuhn

- Θεωρία: Υποθέσεις ερμηνευόμενες και νομιμοποιούμενες μέσω των εμπειρικών αποτελεσμάτων.
- Η επιστήμη έχει ως εφαλτήριο την εμφάνιση του πρώτου παραδείγματος.
- Πριν το πρώτο παράδειγμα δεν υπάρχει επιστήμη, αλλά η φάση της προ-επιστήμης. Υποθέσεις υπεισέρχονται στην επιστημονική φάση όταν ένα κοινά αποδεκτό Παράδειγμα επικρατεί.
- Έως τότε, υφίσταται πλειάδα αντιμαχόμενων σχολών και απόψεων, όπως οι Μεγάλες Συζητήσεις των Διεθνών Σχέσεων.

Karl Popper

Karl Popper

- Η επιστημονική γνώση αποτελεί μια προσέγγιση της αλήθειας του κόσμου μας και η βάση της κριτικής είναι η διεύρυνση του πεδίου της αλήθειας του πραγματικού κόσμου μέσω της ανακάλυψης δομικών παγκόσμιου βεληνειούς νόμων.
- Η επιστήμη επιχειρεί να συλλάβει μια πραγματικότητα, η οποία είναι πέραν της εμπειρικής απόδειξης. Οι υποθέσεις υπόκεινται σε παρατήρηση και πειράματα.
- Η ανθρώπινη γνώση προοδεύσει μέσω της διαψευσιμότητας. Μια θεωρία ή ιδέα δε θα μπορούσε να περιγραφεί ως επιστημονική αν δε δύνατο να αποδειχθεί κατ' αρχήν λανθασμένη.

Imre Lakatos

Imre Lakatos

- Η επιστήμη δεν είναι απομονωμένες θεωρίες, αλλά ένας ανταγωνισμός θεωριών, συνδεδεμένων επί ενός κοινού πυρήνα.
- Παρέχει ευδιάκριτες οδηγίες για τη βέλτιστη προσέγγιση των εμπειρικά ανταγωνιστικών παραδειγμάτων.
- Αξιολογεί επιστημονικά την ορθή προσέγγιση ανωμαλιών (θετική-αρνητική ευρετική, προστατευτική ζώνη).
- Παρέχει ένα ορθολογικό πλέγμα κριτηρίων αξιολόγησης για την εκτίμηση της επιστημονικής έρευνας.
- Επιμένει επί ενός ερευνητικού σχεδίου όσο αυτό παράγει νέα εμπειρικά δεδομένα. ²³

Επιστημονικά Ερευνητικά Προγράμματα υπό τον Imre Lakatos

- Ο Lakatos επιχειρηματολόγησε ότι η βασική μονάδα αξιολόγησης θα έπρεπε να είναι τα ερευνητικά προγράμματα και όχι οι επιμέρους θεωρίες.
- Ερευνητικό πρόγραμμα: μία ακολουθία θεωριών με αξιοσημείωτη συνέχεια. Εμπεριέχει κανόνες μεθοδολογικής έρευνας, που οδηγούν τον ερευνητή επί του μονοπατιού που οφείλει να ακολουθήσει (θετική ευρετική) ή να αποφύγει (αρνητική ευρετική).
- Η επιτυχία ενός ερευνητικού προγράμματος εξαρτάται από το βαθμό που αυτό οδηγεί σε μια προοδευτική διαπίστωση προβλημάτων (π.χ. Νευτώνειος νόμος της βαρύτητας) και η αποτυχία από το βαθμό εκφυλισμού. Οι πραγματικές δυσχέρειες προκύπτουν από τις μαθηματικές δυσκολίες του προγράμματος και όχι από τις ανωμαλίες.
- Ένα ερευνητικό πρόγραμμα ουδέποτε επιλύει όλα τα ζητήματα και είναι σημαντικό να αξιολογεί μια σειρά αλληλένδετων θεωριών.

Επιστημονικά Ερευνητικά Προγράμματα υπό τον Imre Lakatos

- Ο σκληρός πυρήνας του ερευνητικού προγράμματος είναι οι θεμελιώδεις υποθέσεις της θεωρίας και οι ερευνητές απαγορεύεται να αντιτεθούν σε αυτές.
- Η αρνητική ευρετική είναι κρίσιμη για το σκληρό πυρήνα του προγράμματος και αν υπάρξει μια αλλαγή επ' αυτού, τότε ένα νέο ερευνητικό πρόγραμμα δημιουργείται. Όμως, οι αλλαγές θα πρέπει να γίνουν εν συναρτήσει με τη θετική ευρετική.
- Η θετική ευρετική είναι ένα πλαίσιο προτάσεων και συστάσεων (π.χ. προβλέψεις), το οποίο καθοδηγεί τον ερευνητή.
- Η προστατευτική ζώνη των επικουρικών υποθέσεων ενδυναμώνει το εν λόγω πλαίσιο ώστε να ελεγχθεί, υιοθετηθεί και αντικατασταθεί όταν νέα εμπειρικά δεδομένα προκύψουν.²⁵

Επιστημονικά Ερευνητικά Προγράμματα υπό τον Imre Lakatos

Θετική ευρετική:
Δείχνει στον
ερευνητή το
δρόμο, που οφείλει
να ακολουθήσει
μέσω προτάσεων.

Έλεγχος, προσαρμογή, αντικατάσταση υποθέσεων
όταν προκύψουν νέα εμπειρικά δεδομένα.

Αρνητική ευρετική: Δείχνει
στον ερευνητή το δρόμο,
που οφείλει να αποφύγει.
Είναι σημαίνουσα για το
σκληρό πυρήνα διότι, αν
αλλάξει, ένα νέο
επιστημονικό ερευνητικό
πρόγραμμα θα
δημιουργηθεί.

Επιστημονικά Ερευνητικά Προγράμματα υπό τον Imre Lakatos

- Η δομή του διεθνούς συστήματος και ιδιαίτερα, η συστημική δομή, δύνανται να είναι ένα διαρκές στοιχείο του σκληρού πυρήνα του νεορεαλιστικού προγράμματος.
- Η προσεκτική προτεραιοποίηση των συμβεβηκότων στη διεθνή αρένα και η ιεράρχηση των παρουσών προτάσεων δύνανται να συνθέσουν ένα σκληρό πυρήνα, ο οποίος θα περιελάμβανε: νεοκλασικό ρεαλισμό, επιθετικό ρεαλισμό, νεορεαλισμό και κλασικό ρεαλισμό ως ένα εκφυλισμένο ερευνητικό πρόγραμμα.

Ο σκληρός πυρήνας του γεωπολιτικού επιστημονικού ερευνητικού προγράμματος

Στο σκληρό πυρήνα του γεωπολιτικού επιστημονικού ερευνητικού προγράμματος εντοπίζονται δύο παραδοχές:

- Το σύνολο των υποσυστημικών μονάδων του γεωπολιτικού συμπλόκου είναι μετρήσιμο.
- Οι δρώντες του διεθνούς συστήματος διαθέτουν μια κοινή συστημική σχέση.

Η προστατευτική ζώνη του γεωπολιτικού επιστημονικού ερευνητικού προγράμματος

Στην προστατευτική ζώνη του γεωπολιτικού επιστημονικού ερευνητικού προγράμματος εντοπίζονται οι εξής παραδοχές:

- Οι έννοιες των πρωτογενών, δευτερογενών και τριτογενών χώρων και οι συνδυασμοί τους.
- Η Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση σσκοπεί στη δημιουργία ενός προβλεπτικού μοντέλου τάσεων ανακατανομών ισχύος.
- Οι διεθνείς πόλοι ισχύος είναι οι θεμελιώδεις δομικές πτυχές ενός διεθνούς και διαρκώς μεταβαλλόμενου ασταθούς συστήματος.
- Η ισχύς αναλύεται επί τεσσάρων κύριων πυλώνων, καθοριζόμενων από γεωπολιτικούς δείκτες.
- Οι πόλοι του διεθνούς συστήματος δύνανται να είναι τα κράτη ή διεθνείς θεσμοί, οι οποίοι διαθέτουν μια ομοιογενή δράση στο διεθνές σύστημα, ως προς τη συστημική λειτουργία τους.

Μέρος 3^ο

Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση

Γεωγραφία και χώρος

Ποικίλοι επιστημονικοί κλάδοι της Γεωγραφίας και
τύποι Γεωγραφικών Χώρων αιτιακά εξεταζόμενοι επί της μεταξύ των συσχέτισης

Τύποι γεωγραφικών χώρων

Πρωτογενείς γεωγραφικοί χώροι

Δευτερογενείς γεωγραφικοί χώροι

Τριτογενείς γεωγραφικοί χώροι

Πρωτογενείς γεωγραφικοί χώροι

1. Φυσικός χώρος:

- Πρωτογενής χώρος σε διαλεκτικό επίπεδο και ως εκ τούτου, «αιτιατός» και «υποδομικός» χώρος.
- Ο φυσικός χώρος ορίζεται ως το άθροισμα γεωφυσικών δεδομένων, όπως: χλωρίδα, πανίδα, γεωμορφολογία, ορυκτός πλούτος, φυσικοί πόροι.

2. Στοιχειώδης ανθρωπογενής χώρος:

- Πρωτογενής χώρος σε διαλεκτικό επίπεδο και ως εκ τούτου, «αιτιατός» και «υποδομικός» χώρος.
- Ο ανθρωπογενής χώρος ορίζεται ως το άθροισμα των ανθρωπογενών στοιχείων, όπως: φυλές, ανθρώπινες συλλογικότητες και δημογραφική διάρθρωση αναλόγως με το φύλο, την ηλικία κλπ.
- Ο στοιχειώδης ανθρωπογενής χώρος δε συμπεριλαμβάνει τις εθνικές και εθνοτικές συγκροτήσεις, που αποτελούν προϊόντα οικονομικών, πολιτισμικών και πολιτικών διεργασιών. Οι εν λόγω διεργασίες είναι εξ ορισμού δευτερογενείς.

Δευτερογενείς γεωγραφικοί χώροι

1. Πολιτικός χώρος:

- Δευτερογενής σε διαλεκτικό επίπεδο και ως εκ τούτου «υπερδομικός» χώρος.
- Ο πολιτικός χώρος συνιστά προϊόν αλληλεπιδράσεων μεταξύ της αναπαραγωγής, της διατήρησης και της εξέλιξης των Συστημάτων της υλικής ή της άυλης (π.χ. ιδεολογικής) συγκρότησης στο εσωτερικό μιας δεδομένης κοινωνίας.

2. Οικονομικός χώρος:

- Δευτερογενής σε διαλεκτικό επίπεδο και ως εκ τούτου «υπερδομικός» χώρος.
- Ο οικονομικός χώρος κατά τη Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση δεν ταυτίζεται με το μαρξιστικό δίπολο Υποδομής-Υπερδομής.

Δευτερογενείς γεωγραφικοί χώροι

Ορισμός γεωγραφικού χρόνου

- Ο γεωγραφικός χρόνος ως έννοια είναι το αποτέλεσμα της στοιχειώδους διαδικασίας της «ζώσας πραγματικότητας». Ο γεωγραφικός χρόνος διαπλέκεται με τη γένεση και την εξέλιξη του Οικονομικού Χρόνου και κάποιος θα δύνατο να πει ότι διατρνώνει την ιστορία του Οικονομικού Χρόνου από υλικής απόψεως.
- Η Ιστορία και ο Γεωγραφικός Χρόνος γίνονται αντιληπτοί ως συγκεκριμένη και διακριτή ιστορία και διακριτές μεταβολές του φυσικού περιβάλλοντος, καθώς προκαλούνται από οικονομικές παρεμβάσεις ενός δεδομένου Ανθρωπογενούς Χώρου επί του Φυσικού Χώρου.

Τριτογενείς γεωγραφικοί χώροι

1. Πολιτισμικός χώρος

- Ο Πολιτισμικός χώρος είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης και της διαλεκτικής σύνθεσης μεταξύ του Οικονομικού Χώρου και του Πολιτικού Χώρου. Υπ' αυτή την έννοια, ο Πολιτισμικός Χώρος είναι τριτογενής σε διαλεκτικό επίπεδο και ως εκ τούτου, «υπερδομικός» χώρος.
- Ο πολιτισμός ορίζεται ως απόρροια της ανθρώπινης νοητικής λειτουργίας και των παρεμβάσεων επί του διεθνούς γεωφυσικού, κοινωνικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος.

2. Εθνικοκρατικός Χώρος ή Εθνοκρατικός Χώρος:

- Ο Εθνικοκρατικός Χώρος ή Εθνοκρατικός Χώρος είναι Πολιτισμικός Χώρος και ως εκ τούτου, είναι τριτογενής σε διαλεκτικό επίπεδο και «υπερδομικός χώρος».
- Προσδίδουμε έμφαση στη διάκριση μεταξύ εθνοτικής ομάδας και έθνους.

3. Σύνθετοι Χώροι:

3.1 Πλήρεις Σύνθετοι Χώροι. Ορίζονται ως το άθροισμα των πρωτογενών, δευτερογενών και τριτογενών χαρακτηριστικών του Χώρου.

3.2 Ειδικοί Σύνθετοι Χώροι ή Χωρικά Πλαίσια

Ορίζονται ως επιμέρους συνδυασμοί μεταξύ της διαλεκτικής σύνθεσης του διπόλου Ανθρωπογενής Χώρος-Φυσικός Χώρος από τη μία πλευρά και υποδιαίρεσεις του Δευτερογενούς και του Τριτογενούς Χώρου από την άλλη πλευρά³⁶

Κλάδοι της Γεωγραφίας

1. Φυσική Γεωγραφία:

- Είναι η γεωγραφική ανάλυση των στοιχείων του Φυσικού Χώρου.

2. Ανθρωπογεωγραφία:

- Η Ανθρωπογεωγραφία είναι η γεωγραφική ανάλυση των στοιχείων του ανθρωπογενούς χώρου. Η Ανθρωπογεωγραφία επιμερίζεται εις τα εξής:

2.1 Εθνικοκρατική Γεωγραφία: Μια δυναμική ανάλυση των εθνοτικών/εθνικών (και μειονοτικών) ζητημάτων εντός του πλαισίου του Κράτους

2.2 Πολιτισμική Γεωγραφία: Μια δυναμική ανάλυση των συσχετισμών μεταξύ των οντοτήτων με αρχετυπικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά και των συγκροτήσεων στο πλαίσιο δεδομένων συνθετικών χώρων (Πλήρεις Σύνθετοι Χώροι και Ειδικοί Σύνθετοι Χώροι)

2.3 Οικονομική Γεωγραφία: Μια δυναμική ανάλυση των οικονομικών χαρακτηριστικών, των οντοτήτων, των συγκροτήσεων και των αλληλεπιδράσεων μεταξύ όσων εντάσσονται στους δεδομένους Συνθετικούς Χώρους (Πλήρεις Σύνθετοι Χώροι ή Ειδικοί Σύνθετοι Χώροι)

2.3.1 Γεωπολιτική

Κλάδοι της Γεωγραφίας

2.4 Πολιτική Γεωγραφία: Μια δυναμική ανάλυση των πολιτικών χαρακτηριστικών, των οντοτήτων, των συγκροτήσεων και των αλληλεπιδράσεων μεταξύ όσων εντάσσονται στους δεδομένους Συνθετικούς Χώρους (Πλήρεις Σύνθετοι Χώροι ή Ειδικοί Σύνθετοι Χώροι)

2.5 Η Γεωγραφία των Σημείων Εστίασης της Διάχυσης της Πληροφορίας και του Ελέγχου της Πληροφορίας: Μια δυναμική ανάλυση των διεθνών πηγών, οι οποίες παράγουν γνώση και πληροφορία και των Κέντρων Ελέγχου, που σχετίζονται με αυτό.

Ο εν λόγω κλάδος της Γεωγραφίας μελετά συγκεκριμένα δύο βασικά στοιχεία της γνώσης:

- i. Γλώσσα
- ii. Πληροφορία

Αυτά τα δύο στοιχεία εκλαμβάνονται ως πολλαπλασιαστές της Διεθνούς Ισχύος, η οποία διευκολύνει τη δημιουργία Νέων Πόλων Διεθνούς Ισχύος: Άμυνα, Οικονομία, Πολιτική, Πολιτισμός/Πληροφόρηση [Αυτοί είναι οι τέσσερις πυλώνες της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης]

Γιατί η Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση;

Συνιστά μεθοδολογικό εργαλείο μέσω του οποίου ο ερευνητής:

- Απορρίπτει την υποκειμενική και ασαφή παράθεση των γεωπολιτικών συμβεβηκότων.
- Δύναται να πραγματοποιήσει επιτυχή πρόβλεψη και να προχωρήσει σε γεωστρατηγική σύνθεση με τα ισχυρότερα δυνατά τεκμήρια και προτάσεις.
- Εξετάζει εις βάθος το αντικείμενο προς ανάλυση και πιο συγκεκριμένα, επί τριών κλιμάκων.
- Δύνανται να χρησιμοποιεί ποιοτικά και ποσοτικά αναλυτικά στοιχεία, καθώς επίσης και μαθηματικά εργαλεία.
- Δύναται να συντονισθεί με μελετητές άλλων αντικειμένων (π.χ. Διεθνές Δίκαιο).

Ορολογία

Γεωπολιτικός παράγων: Προκαλεί την ανακατανομή ισχύος εντός του υπό μελέτη γεωπολιτικού συστήματος/συμπλόκου.

Επηρεάζει συγκεκριμένους γεωπολιτικούς δείκτες κάθε γεωπολιτικού πυλώνα. Οι γεωπολιτικοί πυλώνες και οι αντίστοιχοι γεωπολιτικοί δείκτες τους επιλέγονται από τον αναλυτή ανάλογα με την βαρύτητα και τη σημασία τους.

Γεωγραφικός χώρος: Η Γεωγραφία είναι «η επιστήμη περιγράφουσα και αναλύουσα το Φυσικό Χώρο και τις διαλεκτικές συνθέσεις του εν λόγω χώρου με τις ανθρώπινες κοινωνίες. Τα παράγωγα αυτών των διαλεκτικών διαδικασιών ορίζονται πρωτογενείς, δευτερογενείς και τριτογενείς γεωγραφικοί χώροι».

Γεωπολιτικό σύστημα: Το ακριβές άθροισμα των εδαφικών ενοτήτων, οι οποίες συγκροτούν τα γεωπολιτικά υποσυστήματα βάσει τοπικών χαρακτηριστικών, διακριτής δράσης και συστηματικής και διακριτής λειτουργίας του συγκεκριμένου γεωπολιτικού φορέα στο φυσικό χώρο τους.

Ορολογία

Γεωπολιτικό Σύμπλοκο: Η ευρύτερη γεωγραφική ενότητα του γεωπολιτικού συστήματος.

Γεωπολιτικό Υποσύστημα: Η ομοιογενής, υπό την έννοια της δράσης και της λειτουργίας του γεωπολιτικού παράγοντα, εδαφική ενότητα.

Γεωπολιτικοί Δείκτες: Η ποσοτικοποίηση του υπό μελέτη υποκειμένου, το αριθμητικό στοιχείο το οποίο δείχνει την ανακατανομή της ισχύος εντός του γεωπολιτικού Συστήματος/Συμπλόκου. Τύπος γεωπολιτικού δείκτη: $t = d(t)/D$, όπου $d(t)$ είναι το μετρημένο μέγεθος χρόνου t and D = ο ορισμός του επιπέδου εκάστου γεωπολιτικού δείκτη $d(t)$. Οι γεωπολιτικοί δείκτες δύνανται να είναι σύνθετοι ή απλοί.

Ορολογία

Γεωπολιτικοί Πυλώνες Ισχύος: Η Γεωπολιτική μελετά τέσσερις πτυχές άσκησης επιρροής της ισχύος των εθνικών οντοτήτων ή άλλων διεθνών δρώντων (Νέοι Πόλοι Διεθνούς Ισχύος).

Αυτοί είναι ο αμυντικός, ο οικονομικός, ο πολιτικός και ο πολιτισμικός.

Κατά συνέπεια, οι Πυλώνες Ισχύος είναι τέσσερις (άμυνα/ασφάλεια, οικονομία, πολιτική, πολιτισμός/πληροφορία), καθορίζοντας την ισχύ και την κατανομή της εντός του υπό μελέτη συμπλόκου.

Γεωπολιτικό υπερσύστημα: Οι πόλοι της διεθνούς ισχύος καθορίζοντας τη δράση των γεωπολιτικών μονάδων εντός των υποσυστημάτων.

Ορολογία

Γεωγραφικός χρόνος: Ο χρόνος, ο οποίος χαρακτηρίζει μια διαλεκτική διαδικασία, οριζόμενη από τις αντίστοιχες μερικές διαλεκτικές αλλαγές, αναφορικά με τα τρία ακόλουθα χαρακτηριστικά (Μάζης 2002, σ. 110): i) κοινωνικές δυνάμεις, ii) οι αντίστοιχες σχέσεις παραγωγής και iii) οι αντίστοιχες δομές των οικονομικών χώρων σε κάθε φάση αυτής της διαλεκτικής διαδικασίας.

Ο γεωγραφικός χρόνος δε μετράται μέσω της «ανατολής και της δύσης του ηλίου» αλλά από τις κοινωνικοοικονομικές αλλαγές, οι οποίες λαμβάνουν χώρα εντός μιας συγκεκριμένης γεωγραφικής ζώνης. Δίνει έμφαση στη χωρική διάσταση του χρόνου, αλλά η μονάδα μέτρησης είναι οι πλήρεις κοινωνικοοικονομικές μεταβολές, ενόσω λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο του Ιστορικού Χρόνου.

Ορολογία

Μετατροπή του γεωγραφικού χρόνου: Η μετατροπή i) της διάρκειάς του, ii) της διαβάθμισής του και iii) της έντασής του.

Διαβάθμιση του γεωγραφικού χρόνου: Ο αριθμός των πλήρων επιμέρους ποιοτικών διαλεκτικών συνθέσεων στη μονάδα του χρόνου.

Ένταση του γεωγραφικού χρόνου: Ο αριθμός των ποσοτικοποιημένων κοινωνικών αλλαγών, ο οποίος δημιουργεί ποσοτικοποιημένα κοινωνικά ορόσημα στη διαδρομή της κοινωνίας προς το σοσιαλισμό στη μονάδα του χρόνου (Μάζης 2002, σ. 110).

Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση

Πρώτο βήμα του ερευνητή / ερευνητικού ινστιτούτου:

Διαβάσει προσεκτικά τον τίτλο της έρευνας και τοποθετεί επί του χάρτη το γεωγραφικό σύμπλοκο της έρευνας. Αναγνωρίζει το γεωπολιτικό παράγοντα εντός του τίτλου της έρευνας και επιμερίζει την υπό μελέτη περιοχή σε υποσυστήματα και υπερσύστημα, βάσει του γεωπολιτικού παράγοντα της έρευνας. Συνοψίζει τα υποσυστήματα και θέτει τα όρια του γεωπολιτικού συστήματος. Ορίζει τον τύπο του γεωγραφικού χώρου, ο οποίος σχετίζεται με την έρευνα.

Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση

Δεύτερο βήμα του ερευνητή / ερευνητικού ινστιτούτου:

Ορίζει/επιλέγει τους γεωπολιτικούς πυλώνες ισχύος βάσει των ποιων ο ερευνητής ή το ερευνητικό ινστιτούτο επιθυμεί να αναλύσει τη δράση και τη λειτουργία του γεωπολιτικού παράγοντα με άξονα την ανακατανομή ισχύος.

Οι τέσσερις γεωπολιτικοί πυλώνες ισχύος είναι:

1. Άμυνα / Ασφάλεια
2. Πολιτική
3. Οικονομία
4. Πολιτισμός / Πληροφορία

Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση

Τρίτο βήμα του ερευνητή / ερευνητικού ινστιτούτου:

Επιλέγει απλούς ή σύνθετους γεωπολιτικούς δείκτες (π.χ. όσον αφορά το γεωπολιτικό πυλώνα Άμυνας/Ασφάλειας, απλοί γεωπολιτικοί δείκτες θα δύναντο να είναι οι στρατιωτικές δαπάνες σε αμερικανικά δολάρια ή ο αριθμός στρατιωτικών βάσεων. Ένα παράδειγμα σύνθετου γεωπολιτικού δείκτη θα δύναιο να είναι η προβολή αμυντικής ισχύος εντός ενός γεωγραφικού συμπλόκου. Να σημειωθεί ότι ο ερευνητής / το ερευνητικό ινστιτούτο οφείλουν να θέσουν όρια στην έρευνα και να επιλέξουν αναλόγως τους θεωρούμενους ως επιβεβλημένους γεωπολιτικούς δείκτες.

Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση

Τέταρτο βήμα του ερευνητή / ερευνητικού ινστιτούτου:

Μετά την επιλογή των γεωπολιτικών δεικτών (μετρήσιμα δεδομένα), είναι εύκολο να προβεί σε μια απλή, συγκριτική παρουσίαση ή να χρησιμοποιήσει απλά και σύνθετα ποσοτικά εργαλεία κατά την ανάλυση δεδομένων. Αν ο ερευνητής έχει εντρυφήσει στα Μαθηματικά και στην Πληροφορική, δύναται να χρησιμοποιήσει τους πρώτους τρεις κλάδους των πεδίων Γεωπληροφορικής: 1. Νευρωνικά Δίκτυα. 2. Ασαφής Λογική. 3. Διαβιβαστές Τεχνητής Νοημοσύνης. 4. Γενετικοί Αλγόριθμοι και 5. Κυτταρική Αυτοματοποίηση

Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση

- Το γεωπολιτικό υπόδειγμα ανακατανομής ισχύος δημιουργείται από τα αποτελέσματα της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης.
- Το υπόδειγμα συνιστά το σημείο εκκίνησης της γεωστρατηγικής σύνθεσης. Το γεωπολιτικό υπόδειγμα ανακατανομής ισχύος αποτελεί αποστειρωμένο αποτέλεσμα της διαδικασίας ανάλυσης δεδομένων.
- Η διαφορετική προσέγγιση του γεωπολιτικού υποδείγματος εμπλέκει μια συγκεκριμένη θέαση. Αυτή είναι η γεωστρατηγική σύνθεση, η οποία δε θα πρέπει να συγχέεται με τη Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση και την εκπόνηση του γεωπολιτικού υποδείγματος ανακατανομής ισχύος.

Το Γεωπολιτικό Πρότυπο

- Εξαρτάται από την προσήλωση του ερευνητή ή του ερευνητικού ινστιτούτου κατά τη διαδικασία της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης.
- Εξαρτάται από την κριτική προσέγγιση των δεδομένων προκύπτοντων από έγκυρες πηγές της βιβλιογραφίας.
- Εμφορείται από διεπιστημονικότητα, μια πραγματικά αναγκαία προϋπόθεση εκπόνησης ενός γεωπολιτικού υποδείγματος ανακατανομής ισχύος σε ένα φάσμα θεμάτων. Τα αποτελέσματα των ακόλουθων αναλυτικών εργαλείων δύνανται να παρέχουν χρήσιμους γεωπολιτικούς δείκτες στη Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση: Νομική ανάλυση υπό το φως της σχέσης ισχύος-διεθνούς δικαίου, ανάλυσης πολιτικού λόγου, χαρτογραφίας και φωτογραμμετρίας.

Ρώσοι στρατιώτες με ιστορικές στολές λαμβάνουν μέρος σε στρατιωτική παρέλαση στην Κόκκινη Πλατεία της Μόσχας, 3 Νοεμβρίου 2011 (πηγή: *Denis Sinyakov / Courtesy Reuters*)

Καθηγητής Ιωάννης Θ. Μάζης
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

**Μεθοδολογία της Συστημικής
Γεωπολιτικής Ανάλυσης σύμφωνα με
το λαγκατιανό μοντέλο**

Ορισμός της Σύγχρονης Συστημικής Γεωπολιτικής

[Ι. Θ. Μάζης]

Ασχολείται με τη μελέτη, καταγραφή και πρόβλεψη των ανακατανομών ισχύος και καταλήγει πάντοτε στη δημιουργία αντιστοίχου υποδείγματος τάσεων. Διαγιγνώσκει, λοιπόν, τις αναπτυσσόμενες τάσεις και προβλέπει τη δυναμική τους στο χώρο και στον – ιστορικώς – ομοιογενή χρόνο. Δηλαδή, το χρόνο τον εγγραφόμενο στο πλαίσιο μίας και μόνης, ομοιογενούς ποιοτικώς, ιστορικής περιόδου. Δε στοχεύει σε «ελέγχους εδαφών».

Σχεδιασμός μιας περιπτωσιολογικής μελέτης

1^ο στάδιο

Αποικρυπτογραφώντας τον τίτλο του θέματος:

Ο τίτλος μιας μελέτης γεωπολιτικής ανάλυσης (οφείλει να) ορίζει τα δεδομένα και τους στόχους του προβλήματός μας. Εν προκειμένω ορίζει:

- 1) Τα όρια του Γεωγραφικού Συμπλόκου, το οποίο συνιστά τη γεωγραφική περιοχή προς ανάλυση.
- 2) Τον (εσωτερικό ή εξωτερικό) χώρο του Συμπλόκου υπό μελέτη ως πεδίο κατανομής ή ανακατανομής ισχύος λόγω της δράσης ενός συγκεκριμένου γεωπολιτικού παράγοντα.
- 3) Ο προαναφερθείς γεωπολιτικός παράγοντας, η δράση του η οποία δύναται να καθορίσει την κατανομή ισχύος, εντός ή εκτός του Γεωγραφικού Συμπλόκου.

Αποικρυπτογράφηση του τίτλου – Παράδειγμα

Θέμα: «Η γεωπολιτική του Ισλαμιστικού Κινήματος στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή»

Ανάλυση του Τίτλου

i) Περιγραφή των ορίων του Γεωπολιτικού Συμπλόκου:

Τα όρια του γεωπολιτικού συμπλόκου περιγράφονται μέσω του όρου «Ευρύτερη Μέση Ανατολή»

ii) Επακριβής αναγνώριση του χώρου υπό μελέτη:

Ο χώρος υπό μελέτη του εν λόγω Συμπλόκου είναι ο «εσωτερικός» χώρος του Γεωγραφικού Συμπλόκου της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και αυτό καθίσταται εμφανές μέσω της χρήσης του εμπρόθετου άρθρου, π.χ. «εντός της...», «στο εσωτερικό της...»

iii) Ορισμός του Γεωπολιτικού Παράγοντα:

Ο οριζόμενος Γεωπολιτικός Παράγοντας είναι «το Ισλαμιστικό Κίνημα»

Ορισμός των ορίων των Γεωπολιτικών Συστημάτων υπό μελέτη – 2^ο στάδιο

Σε αυτό το στάδιο, ορίζουμε τα όρια των Γεωπολιτικών Συστημάτων εντός των οποίων πρόκειται να μελετήσουμε τη δράση (ή τις δράσεις) του Γεωπολιτικού Παράγοντα, ως έχων ορισθεί στον τίτλο.

Υπάρχουν τρεις κλίμακες Συστημάτων οριζόμενων ανάλογα με την έκταση της γεωγραφικής περιοχής, στην οποία αναφέρονται:

- i) Υποσυστήματα, τα οποία είναι υποδιαίρεσεις του Συστήματος.
- ii) Το Σύστημα, το οποίο είναι το Γεωπολιτικό Σύμπλοκο υπό μελέτη.
- iii) Υπερσυστήματα, τα οποία περιλαμβάνουν το Σύστημα υπό μελέτη – ως υποδιαίρεση – από κοινού με άλλα Συστήματα τα οποία αφορούν την τρέχουσα ανάλυση.

Για τον ορισμό του Συστήματος/Γεωπολιτικού Συμπλόκου υπό μελέτη με όρους γεωγραφίας, μια ποιοτική προσέγγιση επίσης απαιτείται, προκειμένου κάποιος να αναγνωρίσει – εν συναρτήσεϊ με την παρουσία, τους τύπους και τις επιρροές τους – την έκταση των γεωγραφικών περιοχών των προαναφερθέντων Συστημικών επιπέδων/κλιμάκων. Δίχως αυτή την ποιοτική προσέγγιση και τα επιμέρους χαρακτηριστικά της, ο ορισμός των τριών συστημικών κλιμάκων δε θα ήταν απλά αδύνατος, αλλά και δίχως νόημα.

Ορισμός των Συστημάτων – Παράδειγμα

Στο προαναφερθέν θέμα, τα όρια των συστημικών κλιμάκων ορίζονται ως εξής:

1) Σύστημα:

Το Γεωγραφικό Σύμπλοκο της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής, όχι μόνο επειδή αυτό αναφέρεται στον τίτλο, κάτι που αποτελεί ήδη ένα βασικό κριτήριο, αλλά εξαιτίας επίσης του Γεωπολιτικού Παράγοντα, καθώς το «Ισλαμιστικό Κίνημα» υπάρχει, δρα και καθορίζει το σύνολο της γεωγραφικής περιοχής του Συμπλόκου.

2) Υποσυστήματα:

- Το «Ισλαμιστικό Κίνημα στο Μαγκρέμπ» συγκροτεί ένα υποσύστημα λόγω των ιδιοτεροτήτων οι οποίες σχετίζονται με τον πολιτισμικό, οικονομικό, πολιτικό και οργανωτικό χαρακτήρα του Ισλάμ εντός της εν λόγω γεωγραφικής περιοχής.
- Το «Ισλαμιστικό Κίνημα στη Μέση Ανατολή» για τους ίδιους λόγους.
- Το «Αφγανο-Πακιστανικό» και Ιρανικό Ισλαμιστικό Κίνημα.

3) Υπερσύστημα:

Δυνάμεθα να ορίσουμε ως Υπερσύστημα την οντότητα με τα εξής χαρακτηριστικά: i) Πόλοι κρατικής ισχύος, ii) Συστήματα Διεθνούς Συλλογικής Ασφάλειας (π.χ. ΝΑΤΟ), iii) Υπερεθνικά συλλογικά συστήματα γενικώς (π.χ. ΕΕ, ΟΗΕ), iv) Διεθνείς Πολυεθνικοί Χρηματοοικονομικοί ή Επιχειρησιακοί Πόλοι Ισχύος, οι οποίοι επηρεάζουν το «Γεωπολιτικό Παράγοντα» δρώντας, όμως, από τον Εξωτερικό χώρο του Γεωγραφικού Συμπλόκου.

Ορισμός πεδίων επιρροής του «Γεωπολιτικού Παράγοντα» – 3^ο στάδιο

- Μόλις ορίσουμε τις τρεις συστημικές κλίμακες, οφείλουμε να ορίσουμε τα πεδία της γεωπολιτικής επιρροής του «Γεωπολιτικού Παράγοντα» υπό μελέτη.
- Με άλλα λόγια, οφείλουμε να προσδιορίσουμε ποιος συνδυασμός των τεσσάρων «πεδίων» ή «γεωπολιτικών πυλώνων» του προκείμενου «γεωπολιτικού παράγοντα» πρόκειται να διερευνήσουμε, πάντοτε εντός του πλαισίου της επιλεγμένης συστημικής κλίμακας (π.χ. στο επίπεδο του «Συστήματος» ή στο επίπεδο των «Υποσυστημάτων»).
- Προκειμένου να ακολουθήσουμε μια λογική πορεία στην εξέταση των επιρροών του Γεωπολιτικού Παράγοντα (ΓΠ), οφείλουμε να εκκινήσουμε την έρευνα από τα «Υπερσυστήματα» και να προχωρήσουμε στο «Σύστημα». Αυτή η ακολουθία μπορεί να καταδείξει, στις περισσότερες περιπτώσεις, αν η ανάλυση των επιρροών του ΓΠ στο επίπεδο των υποσυστημάτων είναι πλήρης και αν έχει γίνει ορθός ορισμός αυτών, τότε η ανάλυση στο επίπεδο του Συστήματος είναι επίσης πλήρης.
- Οι Γεωπολιτικοί Πυλώνες είναι οι εξής:
 - α) Άμυνα / Ασφάλεια
 - β) Οικονομία
 - γ) Πολιτική
 - δ) Πολιτισμός και Πληροφορία

Οι προαναφερθέντες πυλώνες εξετάζονται υπό όρους ισχύος, π.χ. οικονομική ισχύς, πολιτική ισχύς κ.ο.κ.

Ορισμός της λειτουργίας του ΓΠ επί συγκεκριμένων πυλώνων επιρροής – Παράδειγμα

Σε αυτό το στάδιο αποικωδικοποιούμε τις γεωπολιτικές τάσεις-δυναμικές για καθένα οριζόμενο Υποσύστημα. Αυτές οι τάσεις αναγνωρίζονται αποικλειστικά και μόνο υπό όρους «ισχύος» απαντώντας στις εξής ερωτήσεις:

1) Πυλώνες (άμυνα, οικονομία, πολιτική, πολιτισμός) στους οποίους ο ΓΠ υπό μελέτη επικρατεί (στο παράδειγμά μας ο ΓΠ «Ισλαμιστικό Κίνημα») και ως εκ τούτου καθορίζει ή δύναται να καθορίσει τη συμπεριφορά τους εντός του πλαισίου κάθε Υποσυστήματος.

Αυτός ο τύπος συμπερασμάτων ορίζεται ως «θετική υποσυστημική συνισταμένη της τάσης ισχύος» του ΓΠ στο «Εσωτερικό του Συστήματος».

2) Ποιοι πυλώνες απορροφούν την επιρροή του ΓΠ και τοιουτοτρόπως, δεν επηρεάζουν την όλη συμπεριφορά του Υποσυστήματος. Αυτός ο τύπος συμπερασμάτων ορίζεται ως «μηδενική υποσυστημική συνισταμένη της τάσης ισχύος» του ΓΠ στο «Εσωτερικό του Συστήματος».

Σύνθεση – 4^ο στάδιο

Ορισμός

Ο όρος «σύνθεση» αναφέρεται στη διαδικασία εύρεσης της Συνισταμένης Τάσης Ισχύος του προκείμενου ΓΠ σε οιαδήποτε τελική συστημική κλίμακα (π.χ. Υποσύστημα, Σύστημα ή Υπερσύστημα).

1^η περίπτωση:

Σε περίπτωση που έχουμε βρει και ορίσει τις επιμέρους συνισταμένες τάσεις ισχύος (του ΓΠ) στο υποσυστημικό επίπεδο και ο στόχος μας είναι η Συνισταμένη στο συστημικό επίπεδο, τότε η φάση της σύνθεσης εκκινεί από το επίπεδο του Συστήματος.

2^η περίπτωση:

Σε περίπτωση που η Συνισταμένη υπό διερεύνηση βρίσκεται στο υπερσυστημικό επίπεδο, τότε η φάση της Σύνθεσης εκκινεί από το συμπέρασμα της Ανάλυσης των στοιχείων των επιμέρους Συστημάτων. Αυτό σημαίνει ότι η σύνθεση θα έπρεπε να εκκινήσει από τα Υποσυστήματα και έπειτα, θα οφείλαμε να σχηματίσουμε την εικόνα των συνισταμένων στο επίπεδο των Συστημάτων και εν τέλει να καταλήξουμε με την ταυτοποίηση της συνισταμένης του επιπέδου του Υπερσυστήματος.

Συμπεράσματα – 5^ο στάδιο

- Το τελευταίο στάδιο της γεωπολιτικής ανάλυσης είναι αυτό των συμπερασμάτων.
- Σε αυτό το στάδιο καλούμαστε να περιγράψουμε τις γεωπολιτικές δυναμικές, στις οποίες η «Συνισταμένη της Ισχύος» του ΓΠ υπό μελέτη καθορίζει τη συμπεριφορά του Συστήματος υπό μελέτη εντός του πλαισίου του Υπερσυστήματος.
- Οφείλουμε να διευκρινίσουμε ότι:
- Σε αυτό το στάδιο της μελέτης, όπως και σε κάθε άλλο στάδιο της προαναφερθείσας γεωπολιτικής ανάλυσης, δεν προβαίνουμε σε προτάσεις.
 - i) Σε αυτό το στάδιο, αποκαλύπτουμε: δομές, δράσεις, λειτουργίες, επιρροές, συγκροτήσεις και δυναμικές του ΓΠ και τις περιγράφουμε.
 - ii) Περιγράφουμε επίσης πως αυτές επηρεάζουν τη συμπεριφορά του Συστήματος.
- Οι προτάσεις δεν είναι μέρος της Γεωπολιτικής Ανάλυσης. Είναι μέρος της Γεωστρατηγικής Σύνθεσης, η οποία δύναται να πραγματοποιηθεί, μόνο εφόσον ζητηθεί και επί τη βάση των συμπερασμάτων της προηγηθείσας γεωπολιτικής ανάλυσης.

Η Λακιατιανή Δομή των Περιεχομένων της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης

Ορισμός των βασικών αξιωματικών υποθέσεων (στοιχεία) του σκληρού πυρήνα του γεωπολιτικού ερευνητικού προγράμματος [1-3]

Ορισμός των επικουρικών υποθέσεων (στοιχεία [ε]) της προστατευτικής ζώνης του γεωπολιτικού ερευνητικού προγράμματος [1-5]

Το ζήτημα της θετικής ευρετικής του γεωπολιτικού ερευνητικού προγράμματος

Τα στοιχεία της θετικής ευρετικής του γεωπολιτικού ερευνητικού προγράμματος

Βασικές αξιωματικές παραδοχές (στοιχεία) του σκληρού πυρήνα του γεωπολιτικού ερευνητικού προγράμματος (1)

- Σύμφωνα με τη λακιατιανή μεταθεωρητική προσέγγιση, όπως αποικωδικοποιείται από τους Elman, C. και Elman, M. F., ο σκληρός πυρήνας (βασικές παραδοχές) συγκροτεί τη βασική υπόθεση του ερευνητικού προγράμματος. Ο σκληρός πυρήνας προστατεύεται από την αρνητική ευρετική, εν ολίγοις από την αρχή η οποία εμποδίζει τους ερευνητές από το να αντιτεθούν στις βασικές ιδέες ενός δεδομένου ερευνητικού προγράμματος, δηλαδή στο σκληρό πυρήνα του προγράμματος (ως απόπειρα εξέτασης νέων εμπειρικών δεδομένων τα οποία τείνουν να αποδομήσουν τη θεωρία).
- Οιαδήποτε μεταβολή στο σκληρό πυρήνα θα σήμαινε τη δημιουργία ενός νέου Ερευνητικού Προγράμματος, καθότι είναι ξεκάθαρο ότι ο σκληρός πυρήνας είναι το στοιχείο το οποίο διαμορφώνει το χαρακτήρα ενός Προγράμματος. Ως εκ τούτου είναι φανερό, από λακιατιανής απόψεως, ότι αν ο πυρήνας αλλάξει, τότε το Ερευνητικό Πρόγραμμα επίσης αλλάζει.

Τούτων δοθέντων, θεωρούμε ότι:

Η πρώτη αξιωματική παραδοχή (στοιχείο 1), η οποία συγκροτεί το επίκεντρο του σκληρού πυρήνα του γεωπολιτικού ερευνητικού προγράμματος, είναι ότι όλα τα χαρακτηριστικά των προαναφερθέντων υπο-χώρων του γεωπολιτικού συμπλόκου είναι μετρήσιμα, μέσω των μετρήσιμων αποτελεσμάτων που παράγουν, π.χ. η έννοια του «εκδημοκρατισμού» μιας Πολιτείας (κατά τα δυτικά πρότυπα, καθότι δεν υπάρχουν άλλα). Αυτή η έννοια ταυτίζεται με ένα Γεωπολιτικό Υπόδειγμα εντός του πλαισίου του δευτερογενούς αιτιατικού «Πολιτικού Χώρου» και δύναται να είναι μετρήσιμος μέσω μιας πληθώρας συγκεκριμένων αποτελεσμάτων, τα οποία παράγει εντός της κοινωνίας όπου αυτός ο τύπος πολιτικής διακυβέρνησης παρατηρείται.

Βασικές αξιωματικές παραδοχές (στοιχεία) του σκληρού πυρήνα του γεωπολιτικού ερευνητικού προγράμματος (2)

- Για παράδειγμα, τέτοια είναι ο αριθμός ΜΜΕ (έντυπων και ηλεκτρονικών) εντός της δεδομένης κοινωνίας, ο αριθμός των πολιτικών κρατούμενων ή η ανυπαρξία τέτοιου φαινομένου, ο βαθμός προστασίας των παιδιών των μονογονεϊκών οικογενειών, ο αριθμός των κέντρων υποδοχής μεταναστών και η πυκνότητά τους ανά τ.μ. κλπ. Τα εν λόγω στοιχεία ταξινομούνται, συστηματοποιούνται και αξιολογούνται σύμφωνα με τη βαρύτητά τους ανάλογα με το προς ποσοτικοποίηση δεδομένο και συγκροτούν τα γεωπολιτικά ευρετήρια, που θα παρουσιάσουμε παρακάτω και θα τα εξετάσουμε ενδελεχώς.

Η δεύτερη βασική αξιωματική παραδοχή (στοιχείο 2) του σκληρού πυρήνα του προγράμματος της Συστημικής Γεωπολιτικής είναι ότι, εντός του πλαισίου της γεωγραφικής περιοχής υπό μελέτη, υπάρχουν περισσότεροι από δύο συγκροτημένοι και ομοιογενείς Πόλοι, οι οποίοι είναι επίσης:

- i) αυτοπροσδιοριζόμενοι (ως προς το «τι» θεωρούν «κέρδος» και «απώλεια» για τους ίδιους και επίσης εν σχέσει με το διεθνές περιβάλλον τους
- ii) ετεροπροσδιοριζόμενοι ενιαία και ιδανικά ως προς το διεθνές περιβάλλον τους, το οποίο καθορίζεται από τους διεθνείς δρώντες, οι οποίοι ενυπάρχουν και η κοινή συστημική σχέση είναι το χαρακτηριστικό τους

Επικουριές υποθέσεις (στοιχεία [ε]) της προστατευτικής ζώνης του γεωπολιτικού ερευνητικού σχεδίου (1)

- Όπως έχουμε ήδη αναφέρει και αναλύσει, σύμφωνα με τη Λακατιανή μεταθεωρητική προσέγγιση, ένα ερευνητικό πρόγραμμα διαθέτει την προστατευτική ζώνη των συμπληρωματικών υποθέσεων, ήτοι προτάσεις υποκείμενες προς έλεγχο, προσαρμογή και αναπροσαρμογή και αντικαθίστανται όταν νέα εμπειρικά δεδομένα αποκαλύπτονται.
- Επιπροσθέτως, δεδομένης της παρακαταθήκης του Lakatos ότι «στη θετική ευρετική ενός προγράμματος υπάρχει, εξ υπαρχής, μια γενική αποτύπωση περί δόμησης προστατευτικών ζωνών» και «ένα ερευνητικό πρόγραμμα [ορίζεται] ως λανθασμένο ακόμη και αν προβλέπει καινοτομίες αλλά το πράττει αυτό επιφανειακά και όχι συγκερωμένα και βάσει προσχεδιασμένης θετικής ευρετικής» (Lakatos, 1971b: 125). Οφείλουμε να προχωρήσουμε συγκερωτώντας έναν (προκαταρκτικό) ορισμό της προστατευτικής ζώνης του ερευνητικού προγράμματός μας.
- Συνεπώς, ακολουθώντας το λακατιανό μεταθεωρητικό παράδειγμα, η προστατευτική ζώνη του γεωπολιτικού ερευνητικού προγράμματος θα έπρεπε να οριστεί, συνεπικουρηθεί από τις εξής επικουρικές υποθέσεις-στοιχεία:

Επικουριές υποθέσεις (στοιχεία [ε]) της προστατευτικής ζώνης του γεωπολιτικού ερευνητικού σχεδίου (2)

Στοιχείο 1 [ε1]: Η πρώτη επικουρική υπόθεση της προστατευτικής ζώνης του γεωπολιτικού ερευνητικού προγράμματος: Ο βαθμός ισχύος αναλύεται επί τεσσάρων βασιικών ενοτήτων (άμυνα, οικονομία, πολιτική, πολιτισμός/πληροφορία), οι οποίες ακολουθώς αναλύονται επί ενός αριθμού γεωπολιτικών ευρετηρίων. Τα γεωπολιτικά ευρετήρια, όπως έχουν ήδη αναφερθεί, είναι μετρήσιμα και βρίσκονται και μετρώνται εντός των δομών εκείνων των Πόλων, οι οποίοι κάθε φορά συγκροτούν τα Υποσυστήματα των Γεωγραφικών Συμπλόκων υπό γεωπολιτική μελέτη.

Στοιχείο [ε2]: Η δεύτερη επικουρική υπόθεση της προστατευτικής ζώνης του γεωπολιτικού ερευνητικού προγράμματος: οι ως άνω Πόλοι συγκροτούν βασικούς δομικούς συντελεστές ενός διεθνούς, διαρκώς μεταλλασσόμενου, ασταθούς Συστήματος.

Στοιχείο [ε3]: Η τρίτη επικουρική υπόθεση της προστατευτικής ζώνης του γεωπολιτικού ερευνητικού προγράμματος: Οι εν λόγω Πόλοι εκφράζουν κοινωνικές βουλήσεις ή βουλήσεις των ληπτών αποφάσεων, οι οποίοι χαρακτηρίζουν τη διεθνή συμπεριφορά του Πόλου. Συνεπώς, αυτοί οι πόλοι δύνανται να είναι εθνικά κράτη, συλλογικοί διεθνείς θεσμοί (π.χ. διεθνή συλλογικά συστήματα ασφαλείας, διεθνείς αναπτυξιακοί θεσμοί, διεθνείς πολιτισμικοί θεσμοί), οικονομικοί οργανισμοί διεθνούς εμβέλειας (π.χ. πολυεθνικές εταιρείες, τραπεζικοί όμιλοι) ή συνδυασμοί των προαναφερθέντων οι οποίοι, όμως, παρουσιάζουν ομοιομορφία δράσης εντός του διεθνούς πλαισίου όσον αφορά τη συστημική λειτουργία τους.

Επικουριές υποθέσεις (στοιχεία [ε]) της προστατευτικής ζώνης του γεωπολιτικού ερευνητικού σχεδίου (3)

Στοιχείο [ε4]: Η τέταρτη επικουρική υπόθεση της προστατευτικής ζώνης του γεωπολιτικού ερευνητικού προγράμματος: εμπεριέχει τις προαναφερθείσες «αιτιακές και αιτιατικές» έννοιες του «Πρωτογενούς», «Δευτερογενούς» και «Τριτογενούς Χώρου», καθώς και τους συνδυασμούς τους («Πλήρεις» και «Ειδικοί Σύνθετοι Χώροι»).

Στοιχείο [ε5]: Η πέμπτη επικουρική υπόθεση της προστατευτικής ζώνης του γεωπολιτικού ερευνητικού προγράμματος: είναι η αρχική παραδοχή ότι το διεθνές σύστημα διαθέτει μια αβέβαιη, ασταθής και μεταβαλλόμενη δομή.

Στοιχείο [ε6]: Η έκτη επικουρική υπόθεση της προστατευτικής ζώνης του γεωπολιτικού ερευνητικού προγράμματος: η Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση σσκοπεί σε συμπεράσματα «πρακτιολογίας», ήτοι «θεωρίας της πρακτικής» (R. Aron), π.χ. για την κατασκευή ενός προβλεπτικού μοντέλου τάσεων ανακατανομής ισχύος και σε καμία περίπτωση για «οδηγίες δράσης υπό συγκεκριμένη εθνική ή «πολωμένη» οπτική γωνία. Η τελευταία δεν είναι τίποτα άλλο παρά «γεωστρατηγική υποκειμενική σύνθεση», όχι «γεωπολιτική ανάλυση». Αυτό αντιστοιχεί στη χρήση των αποτελεσμάτων (του μοντέλου της ανακατανομής ισχύος) της γεωπολιτικής ανάλυσης και ακολουθεί το στάδιο της γεωπολιτικής ανάλυσης.

Επικουρικές υποθέσεις (στοιχεία [ε]) της προστατευτικής ζώνης του γεωπολιτικού ερευνητικού σχεδίου (4) – Σημείωση

Πρέπει να σημειώσουμε ότι η «ιστορικότητα» των στοιχείων του ερευνητικού προγράμματος αντιπροσωπεύεται από τις πολιτισμικές συγκροτήσεις αναπτυσσόμενες εντός του πλαισίου του τέταρτου πυλώνα. Άρα, η μετρησιμότητά τους είναι εφικτή κατά τον ίδιο τρόπο όπως και για τους υπόλοιπους γεωπολιτικούς πυλώνες, οι οποίοι διαθέτουν μια «ποσοτική ιδιοσυστασία», υπό την έννοια των «γεωπολιτικών ευρετηρίων» του Πολιτισμικού Πυλώνα.

III. Το ζήτημα της θετικής ευρετικής του γεωπολιτικού ερευνητικού προγράμματος

1. Σε αυτό το στάδιο δεν πρέπει να λησμονήσουμε ότι η αντικατάσταση μιας ομάδας επικουρικών υποθέσεων από άλλη ομάδα, αποτελεί μια αλλαγή προβλήματος εντός του προγράμματος, καθώς μόνο η προστατευτική ζώνη αλλάζει και όχι ο σκληρός πυρήνας. Οι αλλαγές προβλήματος εντός του προγράμματος θα έπρεπε να πραγματοποιούνται σε συνάφεια με τη θετική ευρετική του προβλήματος, κάτι που είναι σε συνάρτηση με τις προτάσεις ή τις συμβουλές λειτουργούσες ως οδηγίες για την ανάπτυξη επιμέρους θεωριών εντός του προγράμματος.
2. Οφείλουμε επίσης να τονίσουμε ότι μια βασική μέριμνα του Γεωπολιτικού Ερευνητικού Προγράμματος είναι να περιγράψει τις προτάσεις προς τον ερευνητή, οι οποίες θα καθορίσουν το περιεχόμενο της θετικής ευρετικής του Προγράμματος προς μελέτη. Δίχως αυτές, είναι αδύνατη η αξιολόγηση την προοδευτικότητα της Γεωπολιτικής Ανάλυσης σύμφωνα με το αναγκαίο «πρωτότυπο εμπειρικό περιεχόμενο» ως αναμένεται εντός του αναλυτικού χωρικού παραδείγματός μας (πρότυπο).

Καθηγητής Ιωάννης Θ. Μάζης
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

**Η κρίση στο Κανάλι του Σουέζ ως
παράδειγμα του αναδυόμενου
κόσμου κατά την περίοδο της
αποαποικιοποίησης**

Η Κρίση του Σουέζ ως παράδειγμα ενός νέου κόσμου κατά τη διαδικασία της αποαποικιοποίησης

- Η πολιτική του αραβικού εθνικισμού του Gamal Abdel Nasser Arab στόχευε στη μείωση της επιρροής των δυτικών δυνάμεων στη Μέση Ανατολική και στην αναπλήρωσή της από την αιγυπτιακή επιρροή.
- Η Διώρυγα του Σουέζ στην Αίγυπτο ήταν ένα από τα πλέον σημαντικά και υψηλού συμβολισμού κατασκευάσματα της δυτικής αποικιοκρατίας.
- Η απόφαση του Nasser να εθνικοποιήσει τη Διώρυγα του Σουέζ έθεσε την Αίγυπτο σε τροχιά σύγκρουσης με τη Μεγάλη Βρετανία, τη Γαλλία και το Ισραήλ.
- Ο Πόλεμος του Σουέζ τον Οκτώβριο-Νοέμβριο του 1956 υπό την ηγεσία της τριμερούς συμμαχίας της Μεγάλης Βρετανίας, της Γαλλίας και του Ισραήλ διεξήχθη προς αντιμετώπιση της πολιτικής του αραβικού εθνικισμού του Nasser. Εντούτοις, ο Πόλεμος του Σουέζ μετετράπη σε μια σημαντική στιγμή, η οποία εξύψωσε τη δημοτικότητα του Nasser στον αραβικό κόσμο, ενώ συνδέθηκε με τη σταδιακή απομείωση της βρετανικής και της γαλλικής επιρροής στη Μέση Ανατολή.

Το Κανάλι του Σουέζ ήταν ένα σημαντικότατο γεωπολιτικό σημείο στην Ανατολική Μεσόγειο (πηγή: University of Texas)

Η Κρίση του Σουέζ ως παράδειγμα ενός νέου κόσμου κατά τη διαδικασία της αποαποικιοποίησης

- Κατά τις διαπραγματεύσεις μεταξύ Αιγύπτου και Βρετανίας αναφορικά με τη βρετανική βάση στο Σουέζ, τη δεκαετία του 1950, το κύριο εμπόδιο ήταν ότι το Λονδίνο θεωρούσε ακόμη την Αίγυπτο μέρος της δικής του σφαίρας επιρροής στην Ανατολική Μεσόγειο.
- Ωστόσο, η Αίγυπτος δεν είχε τον ίδιο κεντρικό ρόλο στη μεσανατολική πολιτική όπως πριν, μεταβολή η οποία κατέστη εμφανής κατά τη μεταφορά στα τέλη του 1952 του Επιτελείου των Βρετανικών Δυνάμεων από το Σουέζ στην Κύπρο.
- Τοιουτοτρόπως, η συμφωνία ολοκληρώθηκε τον Ιούλιο του 1954, αφού η Βρετανική Κυβέρνηση πρότεινε την εκκένωση των δυνάμεών της από τη βάση στο Σουέζ, αλλά τη διατήρησή της για μια επταετή περίοδο υπό την ευθύνη πολιτών απασχολούμενων σε βρετανικές επιχειρήσεις.
- Οι πολιτικές του Gamal Abdel Nasser στη Μέση Ανατολή και στον κόσμο – ειδικά ο αραβικός εθνικισμός του και η ουδετερότητα – οδήγησαν σε επιδείνωση των σχέσεών του με τις δυτικές δυνάμεις, ενώ την ίδια στιγμή αύξησαν τον περιφερειακό ανταγωνισμό με το Ισραήλ.
- Η ανακοίνωση του Gamal Abdel Nasser, το Σεπτέμβριο του 1955, για μια μεγάλη εξοπλιστική συμφωνία με την Τσεχοσλοβακία, η οποία περιελάμβανε σοβιετικά τεθωρακισμένα και πολεμικά αεροσκάφη, ήταν μια πολύ σημαντική στιγμή. Αυτή η μεγάλη εξοπλιστική συμφωνία επιδείνωσε περαιτέρω τις σχέσεις της Αιγύπτου με το Ισραήλ και τις δυτικές δυνάμεις.

Η Κρίση του Σουέζ ως παράδειγμα ενός νέου κόσμου κατά τη διαδικασία της αποαποικιοποίησης

- Παρά τη μεγάλη εξοπλιστική συμφωνία, οι δυτικές δυνάμεις συνέχισαν τις προσπάθειές τους για να διατηρηθεί η Αίγυπτος και η Διώρυγα του Σουέζ στη δυτική σφαίρα επιρροής. Επί παραδείγματι, το Φεβρουάριο του 1956, η Παγκόσμια Τράπεζα ήρθε σε συμφωνία με το Κάιρο για την κατασκευή του Φράγματος του Ασουάν στο Νείλο, υπό την εποπτεία των ΗΠΑ και της Μεγάλης Βρετανίας που θα συνεισέφεραν δάνειο 70 εκ. δολαρίων. Ωστόσο, οι ΗΠΑ αργότερα ανακοίνωσαν την απόσυρση της προσφοράς τους, θέτοντας ως δικαιολογία την αστάθεια της αιγυπτιακής οικονομίας. Ήταν μια προσπάθεια της Ουάσιγκτον να πιέσει το καθεστώς Νάσερ.
- Ο Αιγύπτιος Πρόεδρος αντέδρασε και ανακοίνωσε μέσω του ραδιοφωνικού σταθμού του Καΐρου την εθνικοποίηση της Εταιρείας της Διώρυγας του Σουέζ και τη σύσταση του νέου Αιγυπτιακού Φορέα για τη Διώρυγα, ο οποίος θα τη διηύθυνε.
- Η ανακοίνωση πραγματοποιήθηκε στις 26 Ιουλίου 1956, κατά την τέταρτη επέτειο της Αιγυπτιακής Επανάστασης και μεταδόθηκε από το ραδιοφωνικό σταθμό του Καΐρου σε όλη τη Μέση Ανατολή.
- Η ανακοίνωση του Νάσερ ήρθε σε μια πολύ σημαντική στιγμή, όχι μόνο για τη Μέση Ανατολή, αλλά και για τον Τρίτο Κόσμο, καθώς η Διώρυγα του Σουέζ και ο δυτικός έλεγχός της συνιστούσε ένα από τα πλέον προβεβλημένα ζητήματα σχετιζόμενα με την αποικιοκρατική περίοδο.

Η Γαλλοισραηλινή σχέση

- Η συγκρότηση της τριμερούς συμμαχίας – Ισραήλ, Γαλλίας και Βρετανίας – η οποία θα επιτίθετο στην Αίγυπτο του Νάσερ, βασίστηκε στην ήδη υπάρχουσα στενή στρατιωτική συνεργασία Γαλλίας και Ισραήλ. Το Παρίσι είχε αρχίσει να τροφοδοτεί το Ισραήλ με οπλισμό, ιδιαίτερα κατόπιν της αιγυπτιακής εξοπλιστικής συμφωνίας με την Τσεχοσλοβακία.
- Ένα κοινό δεδομένο, το οποίο ανήγε τη γαλλική παροχή οπλισμού σε μια σημαντική στρατιωτική συνεργασία και στρατηγική σχέση, ήταν ο οριζόμενος κοινός εχθρός της Αιγύπτου του Νάσερ. Η εστίαση της γαλλικής κυβέρνησης ήταν στην Αλγερία, καθώς και στη θέση της Γαλλίας στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή.
- Σύμφωνα με την άποψη των Παρισίων, η πτώση του καθεστώτος του Νάσερ στην Αίγυπτο θα οδηγούσε επίσης στην ήττα της εξέγερσης στην Αλγερία και τοιουτοτρόπως στη βελτίωση της γαλλικής θέσης στη Βόρειο Αφρική.
- Η πρώτη σημαντική συνάντηση μεταξύ Γάλλων και Ισραηλινών στρατιωτικών, η οποία οδήγησε στην ενίσχυση της γαλλοισραηλινής στρατιωτικής συνεργασίας, έλαβε χώρα τον Ιούνιο του 1956, στη Vermars, κοντά στο Παρίσι.
- Κατά τη συνάντηση στη Vermars, οι δύο πλευρές συμφώνησαν σε μια ευρεία στρατιωτική και στρατηγική συνεργασία, καθώς και στην πώληση μιας ευρείας κλίμακας γαλλικών όπλων και αεροσκαφών προς τις Ισραηλινές Ένοπλες Δυνάμεις. Το Ισραήλ επεδίωκε τη στρατιωτική ισορροπία με την Αίγυπτο κατόπιν της συμφωνίας του Νάσερ με την Τσεχοσλοβακία και η Γαλλία ήταν η πλέον πρόθυμη να συμβάλλει.
- Η συνάντηση στη Vermars αποδείχθηκε το πρώτο βήμα σε μια σειρά σταδίων, τα οποία θα οδηγούσαν στην τριμερή συμμαχία μεταξύ Ισραήλ, Γαλλίας και Μεγάλης Βρετανίας.

Η Γαλλοισραηλινή σχέση

- Ωστόσο, η τριμερής συμμαχία δεν προχώρησε δίχως προβλήματα. Η Μεγάλη Βρετανία, συγκεκριμένα, δεν επιθυμούσε να διασυνδέσει τη διαμάχη για τη Διώρυγα του Σουέζ με την αραβοϊσραηλινή διένεξη. Σύμφωνα με την άποψη του Λονδίνου, η διασύνδεση της διαμάχης για τη Διώρυγα του Σουέζ με την αραβοϊσραηλινή διένεξη και ειδικά ενδεχόμενη στρατηγική συμμαχία του με το Ισραήλ θα συνιστούσε μέγιστο πλήγμα για τη θέση της Βρετανίας στη Μέση Ανατολή.
- Η Γαλλία και η Βρετανία ήταν οι κύριοι ηττημένοι από την εθνικοποίηση της Διώρυγας του Σουέζ από το Νάσερ. Λονδίνο και Παρίσι είχαν ήδη ξεκινήσει να συζητούν για την πιθανότητα ενός στρατιωτικού χτυπήματος ενάντια στο Κάιρο, αλλά η Βρετανική Κυβέρνηση δεν επιθυμούσε να συμπεριλάβει το Ισραήλ.
- Προς τούτο, η κατάσταση μεταξύ Γαλλίας, Βρετανίας και Ισραήλ κατέστη περίπλοκη: Γαλλία και Ισραήλ είχαν ήδη συμφωνήσει σε μια σειρά ζητημάτων, αλλά το Παρίσι δεν επιθυμούσε να επιτεθεί στην Αίγυπτο χωρίς της Βρετανία. Ομοίως, το Ισραήλ δεν επιθυμούσε να επιτεθεί στην Αίγυπτο χωρίς τη Γαλλία. Από πλευράς της, η Βρετανία δεν επιθυμούσε να συμπεριλάβει το Ισραήλ σε μια επίθεση ενάντια στην Αίγυπτο.
- Ο ρόλος της Γαλλίας ήταν σημαντικός για να φέρει κοντά τη Μεγάλη Βρετανία και το Ισραήλ και να ενισχύσει την τριμερή συμμαχία, η οποία θα επιτίθετο ενωμένη κατά της Αιγύπτου επ' αφορμή της κρίσης του Σουέζ.
- Για να βρεθεί μια λύση στο αδιέξοδο, το Παρίσι πρότεινε ένα μυστικό σχέδιο κατά της Αιγύπτου. Σύμφωνα με αυτό το μυστικό σχέδιο, το Ισραήλ θα επιτίθετο στην Αίγυπτο πρώτο μέσω της Διώρυγας του Σουέζ, γεγονός που θα ωθούσε την Αίγυπτο να αντεπιτεθεί. Η αντίδραση της Αιγύπτου θα παρείχε εν συνεχεία στη Γαλλία και στη Βρετανία τη νομιμοποίηση στρατιωτικής επέμβασης, θεωρητικά προς επιβολή της ειρήνης μεταξύ των δύο πλευρών, αλλά στην πραγματικότητα για να ηττηθεί ο Νάσερ και να αποικιασταθεί το καθεστώς στη Διώρυγα του Σουέζ.

Η Γαλλοισραηλινή σχέση

- Το μυστικό στρατιωτικό σχέδιο συζητήθηκε και συμφωνήθηκε σε μια νέα συνάντηση στις Σέβρες, κοντά στο Παρίσι, στις 22-24 Οκτωβρίου 1956 και αποτυπώθηκε σε ένα έγγραφο, το Πρωτόκολλο των Σεβρών.
- Το Πρωτόκολλο των Σεβρών, το οποίο επισημοποίησε την τριμερή συμμαχία της Γαλλίας, της Βρετανίας και του Ισραήλ κατά της Αιγύπτου του Νάσερ είχε επτά άρθρα.
- Τα πρώτα τρία άρθρα του Πρωτοκόλλου των Σεβρών έθεταν το πλαίσιο του μυστικού στρατιωτικού σχεδίου:
 - Το Άρθρο 1 περιέγραφε την επίθεση του Ισραήλ κατά της Αιγύπτου με τη Διώρυγα του Σουέζ να αποτελεί κύριο στόχο την 29^η Οκτωβρίου.
 - Το Άρθρο 2 περιέγραφε τον τρόπο με τον οποίο η Γαλλία και η Βρετανία θα προέβαλαν ισχύ στο Ισραήλ και στην Αίγυπτο για τον τερματισμό των εχθροπραξιών. Επίσης, περιέγραφε το αίτημα προς το Κάϊρο προκειμένου να αποδεχθεί την παρουσία των δυνάμεων της Γαλλίας και της Βρετανίας στη Διώρυγα του Σουέζ.
 - Το Άρθρο 3 περιέγραφε ότι ενδεχόμενη άρνηση της Αιγύπτου να αποδεχθεί το αίτημα εντός δώδεκα ωρών θα οδηγούσε τις Γαλλικές και τις Βρετανικές δυνάμεις να επιτεθούν κατά της Αιγύπτου στις 31 Οκτωβρίου.
- Οι στόχοι του μυστικού στρατιωτικού σχεδίου της τριμερούς συμμαχίας κατά της Αιγύπτου ήταν πολλαπλοί:
 - Οι γαλλικές και οι βρετανικές δυνάμεις θα καταλάμβαναν τη Διώρυγα του Σουέζ, θα την έθεταν υπό τον έλεγχό τους, ενώ θα άνοιγαν εκ νέου τις στρατιωτικές βάσεις που ήλεγχε η Βρετανία.
 - Οι ισραηλινές δυνάμεις θα επιτίθεντο κατά των Αιγυπτιακών βάσεων στη Χερσόνησο του Σινά, από το Al Arish έως το Sharm el Sheikh.

Η επιχείρηση στο Σινά

- Το στρατιωτικό σχέδιο κατά της Αιγύπτου τέθηκε σε ισχύ στις 29 Οκτωβρίου 1956, όταν περίπου 400 Ισραηλινοί αλεξιπτωτιστές προσγειώθηκαν στο Δυτικό Σινά. Ταυτόχρονα, μονάδες των Ισραηλινών Ενόπλων Δυνάμεων επιτέθηκαν στις αιγυπτιακές δυνάμεις στο Βόρειο και στο Κεντρικό Σινά.
- Όταν το τηλεσίγραφο των Παρισίων και του Λονδίνου απορρίφθηκε από το Κάϊρο, οι γαλλικές και οι βρετανικές δυνάμεις επιτέθηκαν κατά της Αιγύπτου:
- Στις 31 Οκτωβρίου, οι βρετανικές και οι γαλλικές δυνάμεις επιτέθηκαν και κατέστρεψαν την αιγυπτιακή πολεμική αεροπορία.
- Στις 5 Νοεμβρίου, οι βρετανικές και οι γαλλικές δυνάμεις ξεκίνησαν τη χερσαία επιχείρηση επιτιθέμενες κατά του Port Said και του Port Fuad.

Οι μετακινήσεις των
στρατευμάτων κατά τη
διάρκεια του Πολέμου
στο Σουέζ (πηγή: BBC)

Η αντίδραση

- Η αντίδραση των δύο υπερδυνάμεων ήταν άμεση. Στις 5 Νοεμβρίου, ο Σοβιετικός Πρωθυπουργός, Nikolai Bulganin, απείλησε τη Μεγάλη Βρετανία, τη Γαλλία και το Ισραήλ με στρατιωτική αντίδραση και άμεση βοήθεια προς τον αιγυπτιακό στρατό.
- Από την πλευρά τους, οι ΗΠΑ κάλεσαν για τον τερματισμό της επίθεσης της τριμερούς και την απόσυρση των ισραηλινών δυνάμεων από το Σινά.
- Η Κυβέρνηση Eisenhower στην άνευ όρων ισραηλινή απόσυρση, ενώ τέθηκε η απειλή των οικονομικών κυρώσεων.
- Εν τοις πράγμασι, η στρατιωτική επιτυχία των βρετανικών και των γαλλικών δυνάμεων ήταν υπό αμφισβήτηση, καθώς είχαν αποτύχει να καταλάβουν τη Διώρυγα του Σουέζ ή να δημιουργήσουν μιας ζώνη ασφαλείας σε κάποια πλευρά της Διώρυγας.
- Επίσης, στις 9 Νοεμβρίου, κατόπιν έντονων πιέσεων από τη Σοβιετική Ένωση και τις ΗΠΑ, η Ισραηλινή Κυβέρνηση ανακοίνωσε την απόσυρση των Ισραηλινών Ενόπλων Δυνάμεων.

Το γεωπολιτικό αποτύπωμα της Κρίσης του Σουέζ

- Ο πόλεμος για τη Διώρυγα του Σουέζ είχε σημαντικό και προφανές γεωπολιτικό αποτύπωμα επί του αραβικού κρατοκεντρικού συστήματος, το Ισραήλ και τις δυτικές δυνάμεις.
- Η Αίγυπτος του Νάσερ επωφελήθηκε των εξελίξεων, καθώς ο Αιγύπτιος ηγέτης απέκτησε τεράστια δημοφιλία στον Αραβικό Κόσμο. Η Κρίση του Σουέζ έθεσε το καθεστώς του Νάσερ στο επίκεντρο των ριζοσπαστικών αραβικών κρατών, ανάγοντας αυτόν σε ηγέτη του αραβικού εθνικισμού ενάντια στα φιλοδυτικά και στα συντηρητικά αραβικά κράτη, όπως το Ιράκ και η Ιορδανία.
- Το Ισραήλ επίσης επωφελήθηκε, καθώς νίκησε στρατιωτικά την Αίγυπτο και αποκόμισε στρατιωτική αυτοπεποίθηση κατά του κυρίου αντιπάλου του. Εντούτοις, η Κρίση στο Σουέζ οδήγησε στην περαιτέρω επιδείνωση του αραβοϊσραηλινού ανταγωνισμού και έθεσε τις βάσεις για τις επόμενες αραβοϊσραηλινές στρατιωτικές συρράξεις.
- Η Μεγάλη Βρετανία και η Γαλλία ήταν οι ηττημένοι της Κρίσης στο Σουέζ. Το διπλωματικό πωγώρισμα, στο οποίο υποβλήθηκαν, σήμαινε ότι η θέση τους στη Μέση Ανατολή υπέστη ένα σημαντικό πλήγμα. Μετά την Κρίση στο Σουέζ, η Βρετανία και η Γαλλία θα αποσύρονταν βαθμιαία από την Ευρύτερη Μέση Ανατολή και η επιρροή τους, η οποία ήταν μέχρι πρότινος εκτεταμένη, σταδιακά θα εξαλειφόταν.

Το γεωπολιτικό αποτύπωμα της Κρίσης του Σουέζ

- Εν τέλει, οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ επωφελήθηκαν από την Κρίση στο Σουέζ. Οι δύο υπερδυνάμεις κινήθηκαν για να υποκαταστήσουν την συρρικνωμένη βρετανική και γαλλική επιρροή στην περιοχή. Οι ΗΠΑ θα το σήμαναν αυτό μέσω του Δόγματος Eisenhower, ενώ η ΕΣΣΔ μέσω της στρατιωτικής συνεργασίας, την οποία σύναψε με τα ριζοσπαστικά αραβικά κράτη, όπως η Αίγυπτος και η Συρία.
- Υπ' αυτή την άποψη, η Κρίση στο Σουέζ και ο πόλεμος της τριμερούς συμμαχίας κατά του καθεστώτος του Νάσερ της Αιγύπτου αποτέλεσε ένα ορόσημο, καθώς έθεσε σε κίνηση την απόσυρση της ισχύος και της επιρροής των παραδοσιακών αποικιοκρατικών δυνάμεων της Μεγάλης Βρετανίας και της Γαλλίας, ενώ έθεσε τα θεμέλια της μετά το Σουέζ Μέσης Ανατολής, το συστημικό ανταγωνισμό μεταξύ των ριζοσπαστικών, υπέρ του Νάσερ κρατών και των φιλοδυτικών και συντηρητικών αραβικών και μη αραβικών κρατών, καθώς και ένα ακόμη επίκεντρο του γεωστρατηγικού ανταγωνισμού των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ στη γεωπολιτική αρένα του Ψυχρού Πολέμου.

Καθηγητής Ιωάννης Θ. Μάζης
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ο Πόλεμος του Yom Kippur και η Πρώτη Πετρελαϊκή Κρίση (1973)

Ο Πόλεμος του Yom Kippur και η πρώτη Πετρελαϊκή Κρίση (1973)

- Ο Πόλεμος του Yom Kippur ή ο Πόλεμος του Οκτωβρίου, ο οποίος έλαβε χώρα μεταξύ 6ης και 25ης Οκτωβρίου 1973 ανάμεσα στο Ισραήλ και στην Αίγυπτο και τη Συρία αποτελεί ένα από τα πιο καθοριστικά γεγονότα για τη σύγχρονη ιστορία της Μέσης Ανατολής.
- Αυτή η νέα αραβοϊσραηλινή σύγκρουση έθεσε το πλαίσιο για τη γεωπολιτική μετάβαση του μεσανατολικού συστήματος και υπογράμμισε την αυξανόμενη σημασία του πετρελαίου και των πετρελαιοπαραγωγών κρατών της περιοχής.
- Κατά τον Πόλεμο του Yom Kippur ή Πόλεμο του Οκτωβρίου, οι ηγέτες της Αιγύπτου και της Συρίας, Πρόεδρος Anwar Sadat και Πρόεδρος Hafez al Asad, κινητοποίησαν τις δυνάμεις τους προκειμένου να επανακτήσουν τα εδάφη, τα οποία είχαν απωλέσει κατά τον Πόλεμο των Έξι Ημερών του Ιουνίου του 1967, καθώς και να βελτιώσουν την εικόνα των αραβικών κρατών και στρατών, η οποία είχε υποστεί μεγάλο πλήγμα μετά την ήττα στον Πόλεμο των Έξι Ημερών.
- Ο Αιγύπτιος και ο Σύρος Πρόεδρος συμφώνησαν να συντονίσουν τις στρατιωτικές κινήσεις τους κατά το Ισραήλ μετά από μια μυστική συνάντηση στο Κάιρο, τον Απρίλιο του 1973. Περισσότερες συναντήσεις έλαβαν χώρα μεταξύ των στρατιωτικών ηγεσιών των δύο αραβικών κρατών. Εν τέλει, κατά τη διάρκεια μιας ακόμη μυστικής συνάντησης στη Δαμασκό μεταξύ του Anwar Sadat και του Hafez al Asad, τον Αύγουστο του 1973, ελήφθη η απόφαση συντονισμένης Αιγυπτιακής και Συριακής επίθεσης στις 6 Οκτωβρίου 1973.

Τα εδαφικά κέρδη του Ισραήλ μετά το τέλος του Πολέμου των Έξι Ημερών (πηγή: BBC)

Το επιχειρησιακό σχέδιο της Αιγύπτου και της Συρίας

- Το συντονισμένο επιχειρησιακό σχέδιο, το οποίο προετοιμάστηκε από την Αίγυπτο και τη Συρία στηρίχθηκε σε δύο βασικά δεδομένα:
Το πρώτο ήταν ο τακτικός αιφνιδιασμός, ο οποίος θα επιτυγχανόταν μέσω της εγκατάστασης πολλαπλών τύπων οπλισμού, όπως αντιαρματικοί και αντιαεροπορικοί πύραυλοι.
Το δεύτερο ήταν ο στρατηγικός αιφνιδιασμός, ο οποίος θα επιτυγχανόταν μέσω της εγκατάστασης μονάδων στα μετόπισθεν των δύο μετώπων αυτού του νέου αραβοϊσραηλινού πολέμου.
- Από την πλευρά τους, οι ισραηλινές υπηρεσίες πληροφοριών ανέφεραν ότι η πιθανότητα πολέμου ήταν χαμηλή και αξιολογούσαν αυτό το ενδεχόμενο για την ακρίβεια ως «απίθανο». Αυτή η αξιολόγηση άλλαξε μόλις στις 5 και στις 6 Οκτωβρίου, όταν οι ισραηλινές υπηρεσίες πληροφοριών ενημερώθηκαν για τις αραβικές προθέσεις.

Το επιχειρησιακό σχέδιο της Αιγύπτου και της Συρίας

- Τα καθεστώτα της Αιγύπτου και της Συρίας κατάφεραν να επιτύχουν τον τακτικό και το στρατηγικό αιφνιδιασμό, που επιθυμούσαν. Αυτό σήμαινε ότι ο Πόλεμος του Οκτωβρίου του 1973 είχε διαφορετικό σημείο εκκίνησης εν σχέσεις με τον Πόλεμο των Έξι Ημερών το 1967, όταν οι Ισραηλινές Ένοπλες Δυνάμεις είχαν καταφέρει να αιφνιδιάσουν τους αραβικούς στρατούς.
- Οι στρατοί των δύο αραβικών κρατών, κατά την επιχειρησιακή δράση τους, αριθμούσαν 1.000.000 άνδρες για την Αίγυπτο και 600.000 για τη Συρία.
- Επίσης, το Ιράκ και η Ιορδανία απέστειλαν έναν περιορισμένο αριθμό μεραρχιών.
- Ωστόσο, ως το πιο σημαντικό θα αποδεικνύονταν οι δράσεις των πετρελαιοπαραγωγών αραβικών κρατών, κυρίως της Σαουδικής Αραβίας, η οποία θα εργαλειοποιούσε το πετρέλαιο ως όπλο προκειμένου να ασκήσει περιφερειακή και διεθνή πίεση.

Τα Υψίπεδα του Γιολάν

- Το μέτωπο των Υψιπέδων του Γιολάν χωρίστηκε σε δύο τμήματα, το βόρειο από το μέσο των Υψιπέδων έως το Όρος Hermon και στο νότιο τμήμα από το μέσο των Υψιπέδων έως τον Ποταμό Yarmuk και τα σύνορα με την Ιορδανία.
- Ο στόχος της Συριακής επίθεσης ήταν η διάρρηξη της ελαφριάς Ισραηλινής άμυνας και να φθάσει στον Ιορδάνη Ποταμό κατά τις πρώτες 24 ώρες της σύρραξης.
- Κατά τις πρώτες 48 ώρες του Πολέμου, οι συριακές μονάδες κατάφεραν να αιφνιδιάσουν τις ισραηλινές μονάδες και να διεισδύσουν και στα δύο τμήμα του Μετώπου στο Γιολάν. Τα μεγαλύτερα κέρδη αποκομίστηκαν στο νότιο τμήμα, όπου τα συριακά στρατεύματα έφθασαν έως τη Θάλασσα της Γαλιλαίας.
- Εντούτοις, οι Ισραηλινές Ένοπλες Δυνάμεις κατάφεραν να εξισορροπήσουν τη συριακή επίθεση και μεταξύ της 7^{ης} και της 13^{ης} Οκτωβρίου κατάφεραν να αντεπιτεθούν και να επιτύχουν μια σειρά νικών κατά μήκος του μετώπου στο Γιολάν.
- Οι ισραηλινές δυνάμεις σταμάτησαν την προέλασή τους περίπου 20 μίλια πριν τη συριακή πρωτεύουσα.

Τα Υψίπεδα του Γκολάν
(πηγή: BBC)

Το μέτωπο του Σινά

- Στο μέτωπο του Σινά, οι εξελίξεις ήταν παρόμοιες με εκείνες του μετώπου στο Γκολάν. Κατά τις πρώτες 48 ώρες, τα αιγυπτιακά στρατεύματα αιφνιδίασαν τις Ισραηλινές Ένοπλες Δυνάμεις και διείσδυσαν στο έδαφος ανατολικά του Σουέζ. Παράλληλα, στις 12 και 13 Οκτωβρίου, ο αιγυπτιακός στρατός κατάφερε να υλοποιήσει ένα δεύτερο κύμα επίθεσης και να καταλάβει έδαφος ανατολικά της διώρυγας.
- Ωστόσο, όπως στο μέτωπο του Γκολάν, οι Ισραηλινές Ένοπλες Δυνάμεις κατάφεραν να απορροφήσουν την πίεση. Σε συνδυασμό με ορισμένα στρατηγικά σφάλματα της Αιγυπτιακής Στρατιωτικής Ηγεσίας, καθώς και του δισταγμού του Προέδρου Anwar Sadat, οι Ισραηλινές Ένοπλες Δυνάμεις αντεπιτέθηκαν στις 14 και στις 15 Οκτωβρίου και κατανίκησαν τις αιγυπτιακές δυνάμεις.
- Στις 22 Οκτωβρίου 1973, τα Ηνωμένα Έθνη πέρασαν το Ψήφισμα 338 στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, το οποίο καλούσε για άμεση κατάπαυση του πυρός, την υλοποίηση του Ψηφίσματος 242 του ΟΗΕ του 1967 και διαπραγματεύσεις για αποκατάσταση της ειρήνης.
- Η Αίγυπτος και το Ισραήλ αποδέχθηκαν την υλοποίηση του ψηφίσματος 338, ενώ η Συρία το αποδέχθηκε με καθυστέρηση 24 ωρών.
- Εντούτοις, η κατάπαυση του πυρός παραβιάστηκε έως ότου εδραιώθηκε οριστικά στις 25 Οκτωβρίου. Μετά τη νέα εγκαθίδρυση του Ψηφίσματος 338 του ΟΗΕ και την κατάπαυση του πυρός, η Δύναμη Έκτακτης Ανάγκης του ΟΗΕ εγκαταστάθηκε στη Μέση Ανατολή.

Η Χερσόνησος του Σινά
(πηγή: BBC)

Το γεωπολιτικό αποτύπωμα του Πολέμου του Οκτωβρίου του 1973

- Με στρατιωτικούς όρους, το αποτέλεσμα του Πολέμου του Οκτωβρίου του 1973, ήταν μάλλον διαφορετικό εν σχέσει με την προηγούμενη αραβοϊσραηλινή σύρραξη, ήτοι τον Πόλεμο των Έξι Ημερών του 1967. Αμφότεροι οι αραβικοί στρατοί, της Αιγύπτου και της Συρίας, κατάφεραν να επιδείξουν ισχυρές επιθετικές και αμυντικές δυνατότητες και να πιάσουν τις Ισραηλινές Ένοπλες Δυνάμεις και στα δύο μέτωπα, τα Υψίπεδα του Γκολάν και τη Χερσόνησο του Σινά.
- Στα Υψίπεδα του Γκολάν, ο συριακός στρατός δεν κατάφερε να επανακτήσει τα χαμένα εδάφη του Πολέμου των Έξι Ημερών του 1967, όμως, παρουσίασε σημαντικές επιτυχίες κατά την εκκίνηση της σύρραξης, ενώ κατάφερε επίσης να αμυνθεί πολύ πιο αποτελεσματικά ενάντια της αντεπίθεσης των Ισραηλινών Ενόπλων Δυνάμεων.
- Στη Χερσόνησο του Σινά, αμφότερες η Δεύτερη και η Τρίτη Στρατιά της Αιγύπτου δέχθηκαν τεράστια πλήγματα από τις Ισραηλινές Ένοπλες Δυνάμεις και την Ισραηλινή Πολεμική Αεροπορία. Ωστόσο, οι Αιγυπτιακές Δυνάμεις, όπως και οι Συριακές, κατάφεραν ορισμένα πρόσκαιρα κέρδη και αργότερα, παρά την αποτελεσματική αντεπίθεση των Ισραηλινών, πέτυχαν να ανακαταλάβουν δύο εδαφικές ζώνες πέραν της Διώρυγας του Σουέζ.
- Για το Ισραήλ, το στρατιωτικό αποτέλεσμα του Οκτωβρίου ήταν ανάμεικτο.
- Αρχικά, η ισραηλινή στρατιωτική ηγεσία αιφνιδιάστηκε και υπέστη μια σειρά ηττών. Ειδικά στο Μέτωπο του Γκολάν, η άμυνα των Ισραηλινών Ενόπλων Δυνάμεων διερράγη σε επικίνδυνο βαθμό και οι συριακές δυνάμεις έφθασαν κοντά στο να την ξεπεράσουν.
- Όμως, οι Ισραηλινές Ένοπλες Δυνάμεις κατάφεραν να απορροφήσουν την πίεση των Αιγυπτιακών και των Συριακών επιθέσεων και να υλοποιήσουν μια αποτελεσματική αντεπίθεση τόσο στα Υψίπεδα του Γκολάν και στη Χερσόνησο του Σινά.

Η επίδραση της συμπεριφοράς των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ

- Ο ρόλος και η επίδραση της συμπεριφοράς των δύο υπερδυνάμεων, των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ, ήταν πολύ σημαντική κατά τις δύο φάσεις της νέας αραβοϊσραηλινής σύγκρουσης, τη φάση της στρατιωτικής σύγκρουσης και εκείνη της υλοποίησης της κατάπαυσης του πυρός.
- Από την πλευρά της, η Μόσχα απέστειλε στην Αίγυπτο και στη Συρία χιλιάδες τόνων στρατιωτικού εξοπλισμού προς υποστήριξη των δύο στρατηγιών εταίρων της και διατήρηση της θέσης της στη Μέση Ανατολή. Ο στρατιωτικός εξοπλισμός, που η ΕΣΣΔ παρείχε στην Αίγυπτο και στη Συρία, καθόρισε τις αμυντικές δυνατότητες των δύο αραβικών στρατών κατά το τελευταίο στάδιο του πολέμου.
- Ομοίως, οι ΗΠΑ παρείχαν χιλιάδες τόνων στρατιωτικού εξοπλισμού στο Ισραήλ, ο οποίος ήταν σημαντικός για τις αμυντικές δυνατότητες, αλλά και για τις δυνατότητες αντεπίθεσης των Ισραηλινών Ενόπλων Δυνάμεων.

Το «όπλο του πετρελαίου» και τα αραβικά κράτη του Κόλπου

- Ο Πόλεμος του Yom Kippur ή Πόλεμος του Οκτωβρίου τόνισε τη νέα σημασία των πετρελαιοπαραγωγών αραβικών κρατών και την επίκληση του «όπλου του πετρελαίου» από την πλευρά τους προς καθορισμό του αποτελέσματος του πολέμου και των πολιτικών των ΗΠΑ.
- Η νέα αραβοϊσραηλινή σύγκρουση ανέδειξε τον ρόλο των αραβικών κρατών του Κόλπου και τη νέα αξία, την οποία απέκτησαν εντός των περιφερειακών και διεθνών υποθέσεων.
- Η εν λόγω εξέλιξη ήταν νέα και ο Πόλεμος του Οκτωβρίου ανέδειξε την αποτελεσματική χρήση του «όπλου του πετρελαίου» από τα αραβικά κράτη του Κόλπου προς άμεσο επηρεασμό του περιφερειακού περιβάλλοντος.
- Συγκεκριμένα, κατά τις δεκαετίες του 1950 και του 1960, όταν η Κρίση στο Σουέζ του 1956 και ο Πόλεμος των Έξι Ημερών του 1967 έλαβαν χώρα, η επίκληση του «όπλου του πετρελαίου» από τα αραβικά κράτη του Κόλπου, προς επηρεασμό της δυτικής πολιτικής στην περιοχή, ήταν εξόχως αναποτελεσματική.
- Όμως, κατά τον Πόλεμο του Yom Kippur, η επίκληση του «όπλου του πετρελαίου» από τα αραβικά κράτη του Κόλπου ήταν αποτελεσματική και προσέθεσε μια νέα παράμετρο στην αραβοϊσραηλινή διαμάχη.

Το «όπλο του πετρελαίου» και τα αραβικά κράτη του Κόλπου

- Το «όπλο του πετρελαίου» χρησιμοποιήθηκε μέσω αναστολών παραγωγής, οι οποίες οδήγησαν σε αύξηση της τιμής και εμπάργκο πετρελαίου εις βάρος των κρατών, τα οποία υποστήριζαν το Ισραήλ κατά τη διάρκεια του πολέμου.
- Η αποτελεσματική επίκληση του «όπλου του πετρελαίου» ήταν δυνατή λόγω της μεγάλης σημασίας του ρόλου, που είχαν αποκτήσει τα πετρελαιοπαραγωγά κράτη στην παγκόσμια οικονομία.
- Τα κράτη του ΟΠΕΚ, όπου τα αραβικά κράτη είχαν κυρίαρχο ρόλο, απέκτησαν στο εξής τεράστια σημασία για την πορεία της παγκόσμιας οικονομίας.
- Η επίκληση του «όπλου του πετρελαίου» άρχισε στις 16 Οκτωβρίου, όταν οι ΗΠΑ αποφάσισαν να προχωρήσουν στην πρώτη εναέρια μεταφορά στρατιωτικής βοήθειας προς το Ισραήλ. Τα αραβικά κράτη του Κόλπου, το Ιράκ και το Ιράν αντέδρασαν αυξάνοντας τις τιμές του βαρελιού πετρελαίου κατά 17% και ανακοινώνοντας άμεσα περικοπές στην παραγωγή.
- Την επόμενη ημέρα, τα κράτη του ΟΠΕΚ αποφάσισαν να χρησιμοποιήσουν το «όπλο του πετρελαίου» κατά τη δυτικής πολιτικής στην περιοχή, προτάσσοντας πετρελαϊκό εμπάργκο κατά των κρατών που υποστήριζαν το Ισραήλ κατά τη διάρκεια της αραβοϊσραηλινής σύγκρουσης. Το εμπάργκο αφορούσε αρχικά τις ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο, τον Καναδά, την Ιαπωνία και την Ολλανδία.
- Η επίκληση του «όπλου του πετρελαίου» χρησιμοποιήθηκε και πάλι στις 20 Οκτωβρίου του 1973, μετά την απόφαση του Προέδρου των ΗΠΑ Richard Nixon να αυξήσει τη βοήθεια προς το Ισραήλ.

Το «όπλο του πετρελαίου» και τα αραβικά κράτη του Κόλπου

- Αυτό οδήγησε στην άμεση αντίδραση των κρατών-μελών του ΟΠΕΚ. Η Λιβύη, η Σαουδική Αραβία και τα αραβικά κράτη του Κόλπου έθεσαν σε ισχύ εμπάργκο στις παραδόσεις πετρελαίου προς τις ΗΠΑ και προς άλλα κράτη, που υποστήριζαν το Ισραήλ.
- Στις 5 Νοεμβρίου, κατά τη φάση υλοποίησης των συμφωνιών κατάπαυσης του πυρός, τα πετρελαιοπαραγωγά αραβικά κράτη ανακοίνωσαν περαιτέρω αναστολή παραγωγής κατά 25%.
- Η επίκληση του «όπλου του πετρελαίου» κατά τη διάρκεια του Πολέμου του Yom Kippur ήταν πολύ αποτελεσματική κατά τη διάρκεια μιας περιόδου που η κατανάλωση πετρελαίου ήταν πολύ υψηλή, αλλά επίσης λόγω της αναβαθμιζόμενης σημασίας των πετρελαιοπαραγωγών αραβικών κρατών εντός του πλαισίου της παγκόσμιας οικονομίας.
- Τα γεγονότα κατά τη διάρκεια του Πολέμου του 1973 και η χρήση του «όπλου του πετρελαίου» υπογράμμισαν το νέο ρόλο των αραβικών κρατών του Κόλπου και ειδικά της Σαουδικής Αραβίας, τον οποίο θα διαδραμάτιζαν στο εξής επί των περιφερειακών και διεθνών γεωπολιτικών εξελίξεων.